

FREE THOUGHT.

Mėnesinis iliustruotas Mokslo ir Literatūros Laikraštis, leidžiamas Bendrovės "Laisvoji Mintis" Scranton, Pa.

Entered as Second Class Matter at the Post Office at Scranton, Pa., under the act of March 3, 1879

No. 30

Scranton, Pa., Rugpjūčio (August) mėn. 1912 m.

III Tomas

Manager Dr. J. Szlupas, 1419 No. Main Ave., Scranton, Pa.

POVILAS VIŠINSKAS

Didis sociologas, daugelio nandingų raštų autorius.
Gimė 1875 m., mirė Berline balandžio 10 d. 1906 m.

Adomas Mickevičius

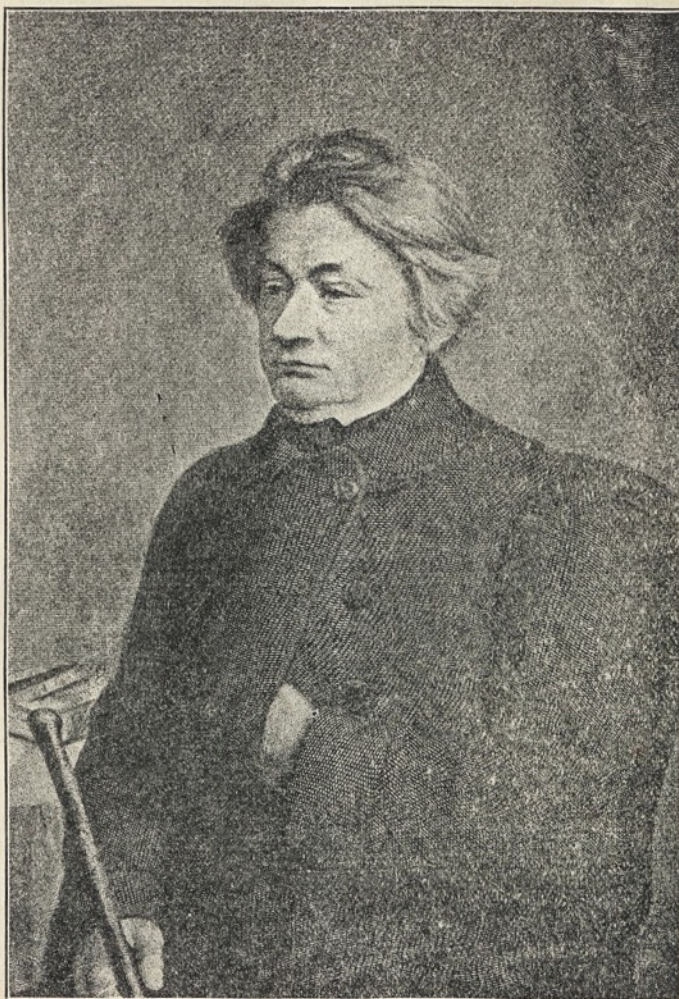
Didis Lietuvos poeta-genijus.

VIEŅU didžiųjų pasaulio poetiškųjų genijų kulturingų tautų literatūra pripažino mūsų viengentį Adomą Mickevičių. Žinomas jis plačiai visų

kulturingų tautų literaturoje. Bet labai menkai jis težinomas jo vientaučiams Lietuviams, kuriems paliko savo neapkainojamos vertės veikalus, trokšdamas susilaukti savo gyvenime to džiaugsmo, kad matyti savo raštus užklydusius po šiaudine pastoge tos Lietuvos tėvynės, kurią brangumo atžvilgiu prilygino sveikatai. Ir dar daug laiko praeis iki mūsų pilnai pažįsime ir apvertįsime to mūsų dvasios milžino mintį, kadangi jis tas savo mintis, savo sielos jautimą ir dvasios troškimus priverstas buvo išreikšti svetima kalba,— ta kalba, kurią jisai mokėjo, t.y. lenkų kalba, tačiau su pasipiktinimu atmetė Lenkų kalbinimus kad savo raštuose vadintų lenku, o ne *lietuviu*, idant ilgėjimosi šauksmą: "*Litwo! ojczyzno moja*" pakeistų sakiniu: "*Polsko, ojczyzno moja*"... Jau to vieno, regis, pakanka, kad neišdrįsti jį adinti lenku, o ir patįs-gi

lenkai vadina jį tik *wieszec litewski*, lyg darydami gėdą lietuviams, kad jie savo dvasios milžiną nepažįsta... Ir ištikrųjų, pažinti jis, kaipo genijus, nėra lengva. Mūsų

literatūra dar taip jaunutė, mūsų plačioji visuomenė dar taip žemam apsišvietimo laipsnyje stovi, kad ir negalima reikalauti, idant jau šiandien ištengtumėm apkaunuoti tuos dvasiškus turtynus, kurie guli raštuose Adomo Mickevičiaus.

Adomas Bernardas Mickevičius gimė gruodžio 24 dieną, 1798 m., Zaosių kaime, pas Naupilę (Novogródek) Minsko gub., iš tėvo Mikolo ir Motinos Barbės Majeviskiutės Mickevičių, kurie pėjo iš senos bajoriškos lietuviškos giminės, turinčios sau už žemženklį (herbą) "Porajų". Pradinį ir vidutinį mokslą jaunas Adomas įgavo Naupilėje Dominikonų vienuolyno mokykloje (nuo 1807), kur jau mėginęs rašyti eiles. Ypač traukiant Francijos cėsoriaus Napoleono I armijai per Lietuvą Maskolijon, 1812 metų pavasaryje, ant jauno Mickečiaus padarė gilų įspudį ne vien margas paveikslas, kokį darė kariumenės turtai, bet ir sukelta viltis, kad francuzai sutrins galybę cariškos tyranijos ir pavergtoji Lietuva atgausianti laisvę. Tie įspudžiai ir liko jaunam poetai tar-

tum pagrindu, ant kurio iškilo ir išsivystė jo poetiškasai genijus.

Manydamas pasišvesti mokytojavimui, baigęs gim-

naziją, 1815 m., išvažiavo į Vilniaus universitatę, kur globoje savo gimiūnaitio, beje dėdės, kun. dekaną Juozo Mickevičiaus, tuometinio fizikos ir matematikos sky-

riaus profesoriaus pradėjo filosofijos mokslo šaką studijuoti. Pasekdamas savo globėjo kn. J. Mickevičiaus patarimą, Adomas iškart pasišventė matematiškai fiziškai žinijai, bet netrukus perėjo meno ir literatūros skyriun. Iš prigimimo žingeidus ir darbštus jaunas Adomas gangreit rado savo geismui šaltinius šviesos veikaluose tokių mokslo vyrų, kaip B. Ern. Groddeck'as, L. Borovskis, Joakimas Lelevelis*

Kun. prof. Juozas Mickevičius.

ir k. Be to, jisai savomis spėkomis gangreit praplato savo pasauležvalgą sulig žmonijos dvasios siekimo; studijuodamas svarbesnius tų žmonijos siekių apsiereiškumus, ypačiai Graikų, Anglų ir Vokiečių literaturose**, jis išsidirbo sau tikrą pasauležvalgą, o parinktinis ir lygios maž- daug savo dvasia jaunuomenės draugystė nemenkai jam gelbėjo tame jo triuse; tam tikslui iš minios jaunuomenės susitvėrė studentų kuopelės "Filomatų" (1817 m.) ir "Filaretų" (1819 m.); įkurtoju tųjų ratelių buvęs Tamas Žanas, bet jų siela buvo Adomas Mickevičius.

Universitatę su filosofijos kandidato laipsniu baigė 1819 metais; kadangi laike savo studijų gaudavęs iš tam tikro fondo pedagogišką stipendiją, ir todėl baigus universitatėje mokslą likos išsiųstas apskričio mokyklon Kaunan, kaip "literatūros mokytojas", išguldinėjimui latinų ir lenkų kalbų ir istorijos, o taipgi ir tiesažinystę, kad atitarnauti kraštui už pašalpą moksle. Šičia pašvesdamas visas savo liuosas valandas mastymui, sėmė iš savo sielos tuos pilnus teisybės ir gyvybės jausmus ir mintis, kuomi neužilgo nustebino svieta.

*) Apart klasiškos filologijos (Latinų ir Graikų kalbų) Mickevičius mokosi taipgi Rusų ir Francuzų literatūros.

**) Skaitė Shiller'io, Goethe's, Byron'o, Shakespear'o ir kitų raštus

Tarpe vienmečių draugų, mylimiausiu Adomui buvo Mikas Vereščaka. Su Vereščakais Adamas Mickevičius dažnai važinėdavo į Tukanavietį, netoli nuo Plužėnų, kur susipažino su savo draugų serere Maryte, o ją Mickevičius pamylėjo kaip draugę savo jaunystės žaismių. Ta jo meilė buvo tyli, ideališka, be ateities svajonių ir vilties, bet galinga ir kaip žvaigždė tamsoje šviečianti jaunam dvasios keliauninkui, jaunam veikėjui mokyklos suole ir tylioj grintelėj, užsirausiusiam tarp kningų. Pabaigus Mickevičiui universitatę ir apėmus mokytojaus vietą Kaune, jo vakacijinių dienų draugė Marytė ne liuosnoriai ištekėjo už turtingo Lydos apskričio dvarininko Puttkamer'o. Mickevičiui žvaigždutė užgeso, jo svajonių padangę apniaukė nuliudimas ir nuo tos valandos Adomas melancholios apsiaustas jieškojo susiramintimo gamtinėj grožėj, kurios gausumą rasdavo puikiame Kauno klonyje, ten tverdamas vaizdus praėjusios laimės; tą opą jam atsitikimą, tą išplėsimą jam mylimos *lietuvaitės*,—skaistesnės už dangų— per svetimtautį Mickevičius gražiai aprašo dainelėj *Vilija*, kurią Nemunas, prisispaudęs prie šaltos krutinės, nuneša į pragaišties jurą... Tas opus ir liudnas prityrimas ir davė temą vėlesniai išėjusiam Mickevičiaus veikalui *Konradas Valerodas*. Tas jo veikalas yra, jaigu ne svarbiausis, tai bent raiškiausias. Ypatoje *Konrado* poeta aiškiai atvaizdina patį save. Gilus tragizmas pažymi didvyri, kuri mėš dar taip menkai suprantame. Beribė meilė tėvynės Lietuvos pas *Konradą*, kuri kryževiai Keistučiui išplėšė ir išauklėjo svetimoj kalboj ir dvasioj, kad padarius iš jo sau įrankį Lietuvių politikišką savistovystę išnaukinti, ir per tai padaro ir jį patį ne tokiu didvyriu, kokiu gūlėjęs likti, augdamas paprastose gyvenimo sąlygose; priverstas išaugti tokiose sąlygose, kokios patinka Lietuvių naikintojams, ir jis pats lieka vyliu savo tautos. Tačiau meilė tėvynės primena didvyriui jo paeitį, —*Konradas*, išaugęs į vyrus, pamato skriaudą, kokia jam padaryta, mindžiojant švenčiausius lietuvio jausmus, stveriasi atmonijimo tuo pačiu ginklu, kokiu jam skriauda padaryta. Bet kerštu atitaisyti padarytą blogą aplinkybių susidėjimas neleidžia... Aiškesnio prirodymo Mickevičiaus dvasinio skausmo iš priežasties, kad *lenkystė Lietuvoje sumynė švenčiausius lietuvio jausmus* ir patį lietuvį padarė svetimu savo tautai, kaip kryževiai padarė svetimu Keistučiui jo sunų *Konradą*,— turbut nė jieškoti nereikia. Ir tas pilnai mums išaiškina, kodėl Mickevičius su pasipiktinimu atmetė lenkų prašymą, kad vietoj "*Lietuva! tėvyne mano*", sakytų "*Lenkija tėvyne mano*", nes jautė tą neatlyginamą skriaudą, kokią lenkystė Lietuvai padarė ir pats prie tos skriaudos prisidėti nesutiko. Skaudžiai jį nuskriaustumėm pripažįstant lenku, skaudžiai skriaudžiamė neišstudijavę poetos mintis atiduodami jo raštus lenkų literaturai be atkreipimo į juos savo rupestingiesnio žvilgio. Bet šiuo sykiu ne apie tai kalbame, tik norime pasakyti, jog Marytės Vereščakaitės ištekėjimas už svetimtaučio Puttkamer'o

mer'o įkvėpė poetai tas kiltas mintis, kokias sudėjo į minimą dramata.

Jo pirmas apsirikimas viltyje atidarė jo sieloj jausmų šaltinius. Tatai jis apdainuoja lietuvių padavimus, papročius ir dvasią. Iš čia semia medžiagą savo veikalui *Dziady* (dalis II ir IV), neišpasakomai gražiai atvaizdina jame nuoamžinį lietuvių paprotį minėti velionius, ypačingai aiškiai parodo nelaimingosios meilės apoteozą, ir *Romanse i Ballady*, kame ir-gi jauste jaučiama sužeistos širdies virpanti styga. Ramesnių valandų vaisium yra epopeja *Grażyna*, kame atvaizdinama politikiškaisai Lietuvos gyvenimas Keistučio ir Vytauto gadynėj. Tie visi Adomo Mickevičiaus raštai, išskyrus *Konradą Valenrodą* (parašytą vėliaus), išleista 1832–3 metais Vilniuje, sykiu su autoriaus prakalba, kuo nuosekliai išaiškinama *romantizmo reikšmė poezijoj*. Raštai padarė skaitančiojoj visuomenėj didelį įspūdį, o ta autoriaus prakalba arba išanga pirmon raštų laidon, parašyta su visišku dalyko žinojimu, atmušė šalin visokius kritikų ir recenzijos rašytojų užsipuolimus, kad Mickevičius pasidrasina poezijon įvesti romantizmą, kada tasai buvo be malonės pasmerkiamas *klasikos* šalininkų, o tais šalininkais ir buvo lenkų literatūros autoritetai. Tai gi, ypač pačiam autoriui, Mickevičiaus raštų mielas primėimas visuomenėj jaunąjį poetą paskatino prie tolesnio veikimo toj dailės srityj.

Ernestas Groddeck.

Tuo laiku gavo iš mokyklų valdybos leidimą sveikatos dėlei pasitraukt nuo mokytojavimo. Iš Kauno nuvažiavo Vilniun, kur atsirado vėl tarpe savo draugų. Tais metais užimanti Vilniaus universitatėje profesoriaus vieta, Joakimą Lelevelį pasveikino gražiomis eilėmis. Vienok labai greit turėjo vėl sugrįžt į Kauną, iš kur 1823 m., jam pačiam to prašant, likos paliuosuotas nuo mokytojavimo, ir persikėlė vėl į Vilnių. Iš Kauno

jis išlydėta su pagarba ir ašaromis, o klonis, kur vasaros metu praleisdavo visas savo liuosas valandas, praminata "Mickevičiaus kloniu" (Dolina Mickiewiczza).

Ir antras sugrįžimas į Vilnių neilgam suteikė poetai džiaugsmą; vos tik pradėjo tarp savo mylimų draugų atsigriebti savo sveikata ir ramumą, kaip sunki maskoliškos valdžios letena nukrito ant jaunuomenės, slapta susiorganizavusios ir veikiančios Lietuvos atgimimo dėlei, kuris tai veikimas turėjo tyrai moksliską prasmę, ir tveriami moksleivių rateliai buvo pasekimu Pythagoro ir kitų Graikijos filosofų, tvėrusių tam-tikrus iš savo mokinių ratelius. Kas ir kaip norėta veikti, pasako kad ir šitie keli citatai iš Adomo Mickevičiaus eilių:

Idant taip naudingas atsiekti geidimas,
Bus tikriausias budas daryt išrinkimas...
Nes nors trokštančiųjų nemaža mums rodos,
Ne visų viens noras, mintys ne vienodos...
Ir kad veidmainystės nutrauksi skraistele,
Vilku pamatysi ne vieną avelę...

Taigi tokie rateliai buvo slaptais ir susidėjo iš parinktiniausios jaunomenės, kad neišleidus vyliugų, bet jų vienok neišvengta. Maskolių senatorius Nikolaj Novosilcov, valdminkaudamas Lietuvoj, su pagelba šnipų įsiskverbė į tuos ratelius ir, nors, kaip matom iš sekančio citato, tikslas tų ratelių buvo nekaltas:

...Kad ypatingumą užmarša užklosim,
Kiekviens bendro labo geisim ir dabosim,
Atietj mastuosim žinia praeities,
Kitiems bus pavyzdis, garbė mums patiems...

Novosilcov'as rado juos kenksmingais caro viešpatavimui. Spalių mėnesio 24 d. Adomas Mickevičius likos ištremtas iš Lietuvos ir apleido ją ant visados. Jis išgabenta į Peterburgą, kur per kelis mėnesius laukė tolesnio likimo nuskyrimų. Vasario m. 1825 m. nuskyrta jam apsigyvenimui vieta Odessoj, kur žadėta jam profesoriaus vieta Ryšeljo lycejuj. Lietuvio genijaus garbė vienok jau spindėjo visame civilizuotame pasaulyje ir atidarė jaunam poetai duris didžiųjų rumuosna. Rudeniu 1825 m. drauge su Henrikiu Rzewuskiu iškeliavo Kryman. Įspūdžiai, aplaikyti ten, matant žmogaus ranka dar nesudarkytus gamtinės grožės paveikslus, sutvėrė jo *Krymo Sonetus*, išleistus sekančiais metais Maskvoje; Sonetai išversta į daugelį kalbų, yra jau ir mūsų kalboj. Tie sonetai, — tai poezijos perlai. O kiek juose lietuviškos dvasios!...

Valdžiai įsakius, iš Krymo turėjo sugrįžti Maskvon, kur paskirta jam gen.-gubernator. raštinėj vieta, ir kur po išleidimo "Krymo Sonetų" užbaigė rašyti poemą "Konradas Valenrodas". Sonetuose Mickevičius atidengė visiškai savo sielą ir parodė savo dvasios turtyną; kelionės įspūdžiai sužadino jame begalinį ilgėjimąsi tėvynės Lietuvos. Iki Mickevičiaus sonetuose apdainuojama buvo tik moteriškė, gi Mickevičius įvedė poezijoje ligšiol dar nepalytėtą elementą į itališkos strofos miniaturišką formą, t. y. prirodė, kad sonetuose gal but apdainuota ir gamtos grožė.

Maskvoje, kaip ir Odesoje Adomas Mickevičius buvo abelnai godojamas ir gerbiamas. Maskvoje iėjo į draugiškus santykius su išymiausiai rusų literatais, kaip ve: su Nikolajum ir Ksenofonu Polevojais, kngščiu Viazemskiu, Žukovskiu, Kozlovu, ypatingai su Puškinu ir kuningaikštine Zeneida Volkonska. Maskvoje neilgai teviešėjo, bet įgijo visų minėtų ir kitų rusų literatų tikrą bičiulystę taip, kad išvažiuojant jam į Peterburgą 1828 metais iškelta Mickevičiaus išleidimui literatų pokilis, laike kurio buvo jam padovanota puikiai daili sidabrinė taurė, su išbriežtais vardais dalyvavusiųjų pokilyje. Peterburge ir-gi rado bičiulių, ypatingai ypatoje garsios pianistės Marijos Šymanovskos, su

kuria pasipažino Maskvoje laike jos koncertų, ir su jos dukteria Celina, kurią į kelis metus vėliaus vedė už moterį. Tuo tai tarpu apart kelių trumpesnių poemų, parašė: *Trzech Budrysów, Czaty, Pomnik Piotra Wielkiego, Farys* ir keletą gražių balladų. Eilės, užvardintos "Petro Didžiojo paminklas" parašytos atminčiai tos valandos, kada didis lietuvis burtininkas Ad. Mickevičius su didžiu rusų burtininku Puškinu, vienu apsiautu apsiupe, vieną lietingą vakarą sto vėjo pakojojje "Geležinio Raitelio", pranašaudami apie Rosijos autokratijos likimą... Gi fantazijoje *Farys*, paimtoji iš karštos arabo sielos, poeta, — kaip ir *Oda do młodości* poemoje deda gilią mintį. Kaip jaunystė, jungianti "pet's į petį" spėkas ir apveikianti senatvės neįiegą ir kliutis,

o deganti meilė "svieto velėnā" įstengia nustumti į kitas vėzes, užžiebtis laisvės aušrą ir išganymo saulę, — taip "Faryse" subrendęs vyriškumas laužo ir naikina kad ir tvirčiausias priešgynybes, prašalina užtvankas ir pasiekia laisvę, kad "ats kvėpus pilna krutine" ir prie tos krutinės pristiglaudus visą pasaulį.

Pasidėkojant įtekmingų asmenų rūpesčiui, Mickevičius 1829 m. gavo valdžios leidimą išvažiuoti užsienin. Gegužio 15 d. iškelevo iš Peterburgo į Lubeką. Išlydint iš Peterburgo, rusų apakęs poeta Kozlov, kuris išvertė rusų kalbon "Krymo Sonetus", ir kuriam Mickevičius atsidėkodamas parašė "Farysą", į iškeliaujantį su Mic-

kevičium Odynčių pasakė: "Davėte mums jį pajieglų, mes jums gražiname jį galyngu."

Užsienio išpuodžiai išblaivino poetos protą, bet nesuteikė literatiškai tvėrybai įkvėpimus, ypač pradžioje savo kelionės po užsienį nieko nerašė ir nerado sau nieko, kas duotų temą parašymui. Iš Lubeko išvažiavo Hamburgan, Berlinan, Drezdenan, o iš čia Pragon ir Karlsbadan, kur susitiko su Odynčiu ir abu aplankė seną vokiečių poetą, *Fausto* autorių, J. W. Goethe, kurs jau žinodamas Mickevičių iš keleto vertimų, o dabar ypatingai pasikalbėjęs su juo, lėmė jam puikią ateitį*. Bet ir Goethe nepadarė mūsų burtininke ypatingesnio išpuodžio, nežiurint, kad Goethe svečius priėmė su pagarba,

abdovanojo abudu laiškeliu su nuosavu parašu, ir užprašė dalyvauti apvaikščiojime 80 sukaktuvių jo gimimo dienos (28 rugpjūčio 1829 m.) o taipgi atsiuntęs pas Mickevičių tepliorių Schmelera dėl nuėmimo portreto, kurį Goethe norėjo turėti atminčiai.

ų kalnuose Splügen Pass (Šveicarijoj), suskambo poetos Iyra, bet jau tonu, kurį nustatė kalėjimas Vilniuje: tai buvo paskutinis atsisveikinimo balsas, pasiūstas nuo Alpų viršunės Lietuvai-tėvynei. Po to poetos stygos ilgam nutilo. Ir net nenusisekęs kruvinas tautos sukilimas priešais Maskoliją, ir to kruvinojo dramato visunelaimingiausias užsibaigimas sužadino sumigusią poetos dvasią ir paskatino ją prie tverimo. Įtekėję tųjų skausmingų išpuodžių gimė veikalai, kurie puikiai iš-

Mickevičiaus beržas Tukanavietyje, paminklas jo nelaimingos meilės.

pildė antrą Lietuvos burtininko poetiškosios tvėrybos periodą. Garsi Vilniaus moksleivių (akademikų) byla, užsibaigusi išvaikymu visų veikėjų ir ištrėmimu jo paties iš Lietuvos, suteikė poetos sielai naujas žaizdas ir naujus jausmus, sužadino mintis, kurios sutvėrė III dalį "Diedu", išėjusią iš spaudos 1832 m. Dramatiškoji "Diedų" forma geriausia atsako išstatytiems nuotikiams, o paveikslavimo gyvumas dar labiau didina lirizmą, vietomis pasiekiantį augščiausią savo laipsnį. Vei-

* "C'est un jeune homme, qui promet d'être grand" --- tai Goethe's žodžiai apie Adomą.

kalas "Diedai", nors jau turi I, II ir IV dalis, nėra galutinai užbaigtas. Paskutiniu ir didžiausiu veikalu yra *Pan Tadeusz*. Poeta, ilgėdamasis ir trokšdamas, kaip kad ligonis prarastos sveikatos, savo tėvynės Lietuvos:

...Tų kalvų šiluotų, tų žalių lankelių,
Plačiai židro Nemuns šalimais nuklotų;
Tų javais visokiais margintų laukelių,
Rugiais sidabruotų, kviečiais išaukuotų...

sutvėrė gražiausį savo veikalą. Poeta jame, pasekdamas Homerą, ištikro puikiai epiškoje pasakoje supaveiksluoja netik Lietuvos padangės, laukų ir girių grožę, bet, aprašydamas 1811–1812 metų nuotikius, puikiai atrodo tautos papročius, pobūdį, vaidentuvę, darbus, žaismes, siekius, tikybą, viltį, skausmus ir ilgėjimus. Nežiurint, kad "Ponas Tadas" antscenos stato tik bajorijos gyvenimą, poeta atvaizdina gyvenimą atgijusios mūsų tautos, artistiška nupiešdamas senos ir jaunos Lietuvos paveikslus.

Po to dar išėjo 1835 metais vertimas iš Lord Byron'o *Giau'as*, kurį pradėjęs versti dar Vilniuj, užbaigė Paryžiuje.

Liepos mėn. 22 d. 1834 Mickevičius apsivedė su minėtos garsios pianistės Šymanovskos dukteria Celina ir pradėjo tylų šeimininko gyvenimą. Laisvesnes valandas dar pašvėsdavo rašymui, bet tai tankiausia buvo tik chronika bei publicistika. Francuzų kalboje rašęs du dramatišku veikalus: "Baro Konfederatai" ir "Jokubas Jasinskis",* bet tų veikalų tik fragmentai teliko.

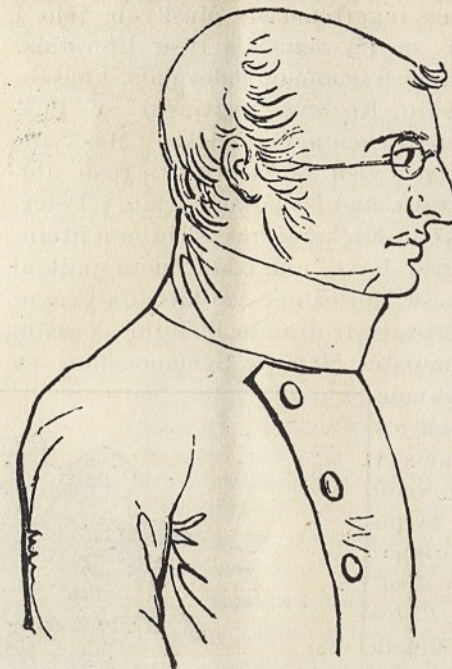
1839 m. gavo Lozanos universitatėje latinų literatūros katedrą. Per rup. stį ir protekiją kngščio Ad. Čartoryskio ir grovo Montalemberto nepoiligom gavo vietą kaipo profesorius slavų literatūros francuzų universitatėje Collège de France, kuri tai vieta žadėjo jam apart algos 50000 fr. metams, dar 1000 frankų už sustatymą slavų rankraščių katalogo. Tą vietą Mickevičius priėmė gruodžio 22 d. 1840 m. Laimė tačiaus neilgai tarnavo, nes jo žmona protiškai susirgo, o tuo pačiu laiku (1841 m.) atvyko Paryžiun lietuvis Andrius Tovianskis, tikėjimiškas svajotojas, statantis save pranašu, pasiųstuoju pataisytų krikščionišką tikėjimą. Nėradęs Lietuvoje savo fantastiškų svajonių paremėjo, iš Mickevičiaus veikalo "Diedai" išskaitęs kuningo Petro pranašystės žodžius:

Tu eisi, lankydams nežinomą šalį,
Viešėsi didžiunų, žiniunų minioj,
Rask vyrą, kurs daugiau negu anie gali...
Pažįsi nes sveikįs prigimtoį kalboj
Tave vardan dievo: klausyk, ką sakys...

išsiaiškino sau, kad tie žodžiai, tai dangaus apreiškimas, duotas jam per lupas poetos, o tas vyras, kurį turi rasti, tai tikrai yra Mickevičius, pas kurį ir pribuvo su tikslu, kad išsiaiškinti "dievo valią". Mickevičiaus buta

"Les Confédérés de Bar" ir "Jaquis Jasinski ou les deux Polognes".

giliai religiško, nors romišką religiją jis skaitė herezija,¹

Tovianski

prie to dar buvo linkęs prie mysticizmo, todėl ir Tovianskiui pasisekė įpasakoti Mickevičiui, jog laikas išganymo žmonijos nuo romiškos herezijos jau atėjo, ir savo pasakomis jis taip užburė poetą, kad tas ištikrųjų netik leido jo vardu skelbti "tovianizmo idėją",² bet ir pats pradėjo su tikru atsidavimu propaguoti tovanizmą, kuris gan greit surijo geriausias Lietuvos ir Lenkų protines jėgas, kaip ve: Mickevičius, Słowacki, Goščinskį ir daugelis kitų. Tas tovanizmas užkenkė Mickevičiaus karjerai; jis savo prelekcijose jau tik ir propagavo tovanizmą, o per tai pasirodė nebetinkamas pavestai jam vietai. Netekęs vietos, poeta ėpuolė dar į didesnę susikriptomą ir visiškai nustojo energijos. Algos, kokias jam, kaipo buvusiam profesoriui, buvo mokama, neišteko pragyvenimui, ir skurdas pradėjo lankyties genijaus pastogėje. 1852 m. gavo bibliotekoriaus vietą Arsenaliniame Kningyne su 2000 fr. metinės algos. Vasario mėnesyje, 1855 m., pasimirė jo moteris, o jis pats rugsėjo mėnesyje tų pat metų su "literatiškąja misija" išvažiavo į Stambulą, kur staiga susirgo ir lapkričio 26 dieną pasimirė namuose Henrikio Służalskio.

Iš Turkijos Mickevičiaus kunas pargabenta į Franciją ir palaidota Paryžiaus kapinėse Montmorency, sausio 21 d. 1856, kur giminės rupesčiu ant kapo pastatyta iš akmens prastą paminklą, papuoštą per francuzą skaptorių Augustą Preanltą dailiai išbriežtu poetos portretu. Vėliaus, t.y. liepos mėn. 4 d. 1890 m., kunas didžiojo lietuvio poetos garibngai pargabenta į Krokuvą ir čia sudėta Lenkijos karalių ir didžiaviryų karstvietėje Vaveliuje.

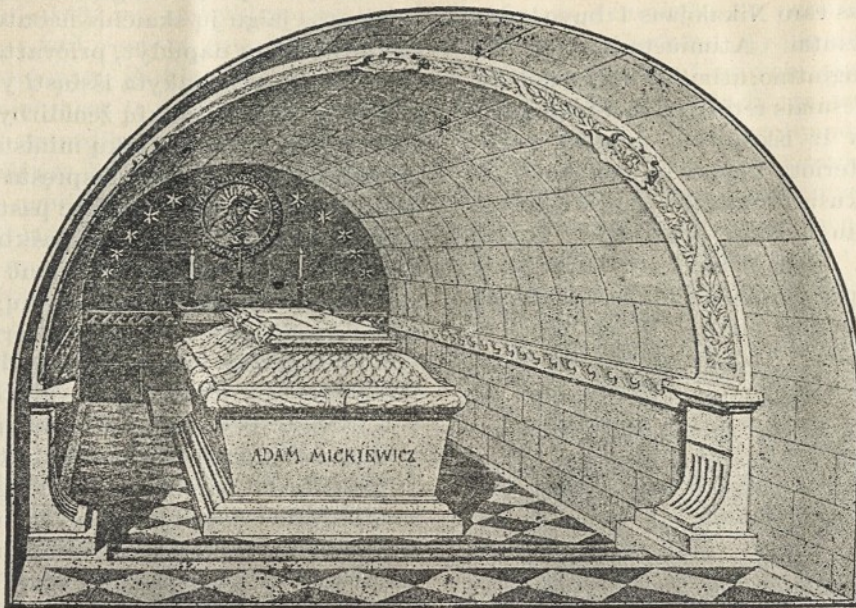
1) Ad. Mickevičius buvo religišku, tačiaus Romos papizmą ty. bažnyčios politiką, dėl kurios katatikų bažnyčios viršiausioji magistratura broliuojasi su bedieviškiausiomis valdžiomis, Mickevičius vadino herezija ir aštriai pasmerkė ypač savam laikraštyje "La Tribune des peuples".

2) Tovianskis, išvytas iš Francijos, ilgai gyveno Šveicarijoje kur pasimirė gegužio 13 d. 1878 m. Zuricho mieste.

Be paminētu Mickevičiaus raštų, turime dar lenkų kalba jo parašytus sekančius raštus, kuriuos rašė dar mokiniu budamas: *Dzwon i Dzwonki, Rabin i pchtu, Żaby i ich króle, Osiól i pies, Chłop i źmija, Strzyżono—golono* ir k.; klasikos formoj: *Żywila* (Dzievila, Dėvila), *Karylla* (Karilė); balladų formoj: *Narynė, Świtez* (Šventazerio mergelė), *Lilie*; francuzų kalboje: *Melanges posthumes, Memorialde la Légion Polonaise de 1848 créer en Italie* ir daug kitų ypač iš publicistikos straipsnių, tilpusių jo leidžiamame ir redaguojamame laikraštyj *La tribune des peuples*, bet visi tie, čia dabar minėti, raštai neturi taip išnašios vertės,

kaip jo poezija, kurių tai raštų kaikurie išversti jau net į rytinių tautų kalbas, o Europos tautos kuone visos susipažinusios su lietuvių burtininko daina.

Tačiau gal dar nemaža praeis laiko iki mes savo kalboj skaitydami galėsime jieškoti A. Mickevičiaus raštuose svarbos ir iš žodžių išgvildėsime poetos mintį ir tos minties reikšmę suprasime. Nors ir mūsų literaturoje jau turime kaikurių jo raštų vertimus, bet toli dar esame nuo išgvildenimo jų prasmės, o o gal taipgi toli esame ir nuo skaitymo savo lietuviškoj kalboj visų Mickevičiaus poezijos kningų, kurias jis taip troško matyt šiaudinėse pastogėse!

Scena iš poemos "Gražyna".

.. Jau spēkos pritrūksta: vilties reikia dvasiai,
Jos iš kuningaikščio, rodoš visi laukia;
Kryžiočiai im' viršų; pats komturas drąsiai
Litaurą užpuolęs, grumties aną šaukia.
Litauras gi karda iškeltą jau turi,
Konturas perkuno ugne int jin taiko,
Sudreba musiškiai, su išgąščiu žiuri. —
O dievai! jau kardo rankoj nenulaiko...
Krintančiam nuo žirgo pagelbon prišoko,
Greit diržus atleido ir bandė nuo veido
Atlenkti plienini antkakti kaupoko,
Bet tą padaryti Litauras neleido.

Tik visus dvarėnus nuvaręs nuo savęs,
Kad sykiu su krauju pajiegos mažėjo,
Žaizdą užsigniaužęs ir, ranką padavęs
Senamjam Rimvydui, kasžinką šnabždė o...
Rods visi girdėjo, kaip jisai iš lėto
Rimvydą maldavo, jojo delną spausdams,
Idant, — apie nieką daugiau nesiklausdams, —
Apie tai, ką žino, pilij užtylėtu...
Nestebęs Rimvydas net rankas apleido!
Visu jojo kunu šurpulys pakratė!
Atsiklaupęs kelia antkakti nuo veido —
Šarvuose Litauro Gražutę pamatė!...

Caro Nikolajaus I Gadyne.

II

“Visas viešpatavimas caro Nikolajaus I buvo laiku baisios kankynės Lenkų tautai. Atiminėta nuo jos viskas, kas tik jai buvo brangintino; atimta likučiai laisvės ir apkalinta kassyk sunkesniais retėžiais; lamdyta papročiai ir pobudžiai; teršta ir iškrūpyta mintis, pagiliaus baisiai galabinta ir teriota žmonės be skaičiaus.

“Naikinimas dar likusios tautinės nepriklausybės prasidėjo nuo Už-dauguviškių provincijų, kurios sukilime nedelyvavusios. Rods ir ten buvo beverda, ir karštesnieji elementai, ypač jaunuomenė, persikeldinėjo per Dauguvą kovotų sukilėlių eilėse. Iš ten buvo ir žinomoji Emilija Pliateriute. Tačiau ginkluoto sukilimo nė Inflantuose, nei už-dauguvinėje Baltrusijoje nebuvo. Ir visgi jos pirmos krito cariškos apmaudos auka. Dar 1831 m. ten panaikinta Liet. Statutą ir jo vieton įvykdinta maskoliškąjį “Svod Zakonov”, kurs naikino kožną ukėsiską savarankiškumą, o valsčionius pavertė tikrus baudžiatvos vergus. Mat vergystė Rosijoje buvo dar įstatymiška iki ukazui iš dienos 26 kovo 1842 m. Tai-gi panaikinimas Liet. Statuto buvo netik, kaip vėliaus tikrino Maskvos pseudodemokratai, susiauriniu šlėktos privilegijų, bet ir sustiprinimu vergovės liaudžiai. Liaudies vergovė niekad taip sunki ir nuožmi nebuvo, kaip carui Nikolajui I viešpataujant. Sykiu su panaikinimu Liet. Statuto administracijoje, teismuose ir mokyklose įvesdinta maskoliškoji kalba. Pirmykštę jungmę uždvygniškių provincijų su lietuviškomis pertraukė ir prikaustė jas dručiau prie ciosorystės.

“Lietuvoje ir Rusijoje smarkavo kariški teismai. Ilgomis eilėmis, su nuskustomis galvomis, apkalti ant rankų ir kojų retėžiais, traukė į Sibyrą tytveikos ištrėmiman pasmerktųjų. Kas pakeliui ar iš paskirtos vietos pabėgo, o tapo pagautas, gavo knutų ir turėjo grįžti atgal. Jaunuomenė, pagal maskoliškų teistojų mažiaus prasikaltusią, siuntė kariumenėn tarnautų. Konfiskavo žemišką nuosavybę, kurią vėliaus atidavinėjo maskoliškiems generolams. Gailėstingas caras įsakė paimti likusius be tėvų, ypač iš ižymesnių šeimynų, našlaičius ir atiduoti juos į kadetų korpusus, kur bjauriota atmintį jų tėvų ir auklėta išgamas tautai; o bėdinus vaikus skirta į kantonistus, kur jų likimas buvo tikrai apvertinas.

“Su didžiausiu įnirtimu Maskvos caratas persekiojo šlėktišką giminę, lyg Herodiškoje prajautoje ateinančios proletarijato galybės, kuri išgriaus jo šetonišką viešpatavimą. Visiems, kurie iki 16 dienos spalio 1831 m. ne tapo įrašyti genealogiškajon kningon, atimta teisė jieškoties šlėktystės, ir tokią smulkiają bajoriją pavadinta *vienkiemiais* (odnodvorcy), o miestuose įrašinėjo ją į miesčionių klasę. Tuo pačiu mėnesiu išleista caro ukazas, įsakantis dalį minimos šlėktos išsiųsti į Kaukazą,

ant taip vadinamų “kazokiškų žemių”, ir išsprauti ją į kazokų luomą. Tik vien į Podolijos guberniją išsiųsta 500 tokių šeimynų. Jaigu nebutų iš geros valios liuosnorių arba jaigu jų skaičius nebutų užtektinas, tai buvo įsakyta skaičių dapildyt, prievarta išvarant pirmą geresnę šeimyną. Įsakyta išsiųsti ypač vedusius artojus, pripratusius prie sunkių žemdirbystės darbų. Iš politikos pusės, vidaus dalykų ministerija pranešė Podolijos gubernatoriui, kad nuspręsta perkraustyti “pirma tuos, kurie dalyvavo riaušėse pastaruoju laiku, ir kurie sugrižo atgal iš užsienio ant paskirto rako su gailėsčiu, kaip ir tuos, kurie klasifikuojant jų kaltes, tapo priskirti prie trečios eilės kaltininkų, apdovanotų *maloniasiuoju alleidimu*; ir antra tuos, kurie savo gyvenimu ar vietinės valdžios įtariamai, pasirodys nužiuorėtinai ir neužsipelnantieji pasitikėjimo valdžios akyse”. Antrame įsakyme, iš 14 d. rugpjūčio, tas pats ministeris minėtam gubernatoriui rašė: “Šlėkta tikrai jau patvirtinta, jaigu sulig dalyvavimo sukilime įgijo maloniausį atleidimą, ir paliuosuota tapo nuo visokio perdanginimo, nesa tas priešingą šlėktystės teisėms, ir syki dovanota monarkos mylisti tur pasilikti savo galėje neatmainoma”. Kaip matome, Peterburgo valdžia visai neturėjo demokratiškų pasižadėjimų, kaip tai iš tyrinėjančių komisijų maskoliškų demokratų norima įkalbėti pasauliui. Lietuvos ir Rusijos miškai prisipildė smulkiosios šlėktos pabėgėliais, norinčiais apsisaugoti nuo grėsiančio jiems ištrėmimo. Bielovėžiškės puščios miškuose atsitikdavo formališki mušiai su gaudančia pabėgėlius maskoliškąja kariumene. Kiek tos smulkiosios šlėktos ištrėmta į maskoliškas gubernijas ir į Siberiją, tikrai nėra žinoma; bet nemažiau 45000 šeimynų. Ganubijo ją pasibaisėtinu būdu: rekrutais ir mokesčiais. Rekrutų ėmimas, peržengiant tame tiesos rubežius, smarkiai retino valsčionišką šlėktiją. Žalnieriai laikomi tarnystoje po 25 metus gilumoje Maskolijos arba Kaukaze retai tesugrižo į tėvynišką kraštą. Mokesčiai, kuriais apkrauta vienkiemiai, buvo netik apsunkinimu, bet tiesiog apiplėšimu, nes buvo renkami tam-tikroj sumoje ne nuo kožno atskirai, bet nuo visuotino skaičiaus smulkiosios šlėktijos visame administracijos apskrityje, kas ir leido tų mokesčių rinkėjams plėsti, kiek tik norima buvo. Viešpatavimas Nikolajaus I beveik iš padugnių suruinavojo valsčionišką šlėktiją.

“Apskelbtu 9 d. lapkričio, 1831 m., ukazu caras susiaurino veiklumą Liet. Statuto (galutinai panaikino Liet. Statutą ukazu iš 25 d. birželio 1840 m.). Maskoliškoji kalba likosi valdiškąja. Senas į pavieto įstaiigas valdininkų rinkimas panaikinta, o valdžia pasisavino sau teisę skirti į urėdus tik jai patinkamus žmones. Papirkimai ir kyšių ėmimas išsiplėtojo gangreit po kancelarijas, ir kyšiais tankiai galima buvo išsisukti iš nemalonių valdžios nagų. Valdžia rupinosi išdildyti visa tai, kas tik priminė tantinį skirtumą: ažuot iki tolaik buvusių lietuviškųjų gubernijų vardo, liepė vadinti

“Vakarinėmis gubernijomis“, žodis Lietuva ar lietuviškas — iš Peterburgo įsakant, — išbraukiama visokiuose dokumentuose, o “Katechizm o czei cesarza wszech Rosyi“, spausdintas Vilniuje 1832 m., mokyklose mokino, kad tėvyne yra Rusija, ir kad *ciesorui* visos Rusijos pridera: “pagarbė, paklusnumas, ištikimybė, mokesčiai, tarnysta, visoks labo linkėjimas ir malda prieš *Dievą*” (ciesorius ir Dievas — spausdinti yra visai didelėmis raidėmis). Po grėsmė aštrios baudos, liepta valdžioms pranešinėti apie visoki neprietelingą ir abejotiną (neblagonamierennom i neblagonadežnom) elgimąsi urėdinkų ir išplėsti priežiūrą ant žemės savininkų ir šlėktų.

“Vilniaus universitatę, kuri daug prisidėjo prie apšvietos pakylėjimo ir humanitariškų pažvalgų paplatinimo netik Lietuvoje ir Rusijoje, bet tulu atžvilgiu ir pačioje Rusijoje, uždarė 28 d. gegužio 1832 m. Iš penkių universitatės skyrių paliko tiktai du: theologiškaį ir mediciniškąį su titulais atskirų akademijų. Iš universitatės bibliotekos, be theologiskų ir mediciniškų veikalų, atėmė visus kitus ir išdalino juos tarp maskoliškų universitačių. Taip-gi uždarė lyceumą Kamieniece, o jo biblioteką ir rinkinius pergabeno Kyjevo universitatėn, kurią atidarė 1834 m., ir kuriai suteikė visiškai maskolišką pobūdį. Mokyklas, prisidengiant įvairiomis priedangomis, uždarinėjo; iš 394 mokyklų liko tik 92. Išviešpatavo ten: kuniški plakimai ir šnipinėjimo sistema. Įrengė internatus (bendras gaspažas), po priežiūra maskolių-mokytojų, ir už šnekėjimą ten lenkiškai baudė plakimais. Ne šlėktiško gimimo vaikų į mokyklas visai nepriiminėta. Cenzura slopino kiekvieną laisvesnę mintį. Iš 8 periodiškų laikraščių, išeinančių Vilniuje, liko tiktai “Kuryer Litewski“. Net Vilniaus gyventojų skaičius iš 47 tukstančių nupuolė ant 36,000.

“Religiški persekiojimai, kurie carui Aleksandru I všiepataujant buvo aptilę, Nikalajui I užstojus vėl su visu žiaurumu prasidėjo. Buvo kasama duobė katalikystei, naikinta unijotai ir brukte brukta pravoslavija. Apskelbtu 23 d. lapkričio 1832 m. ukazu vaikus, gimusius iš maišytų motrysčių: katalikų su pravoslavais, įsakė priskaityt prie stačiatikių cerkvės. Katalikiškas bažnyčias ir koplyčias atidavinėjo stačiatikiškai kuningijai. Unijotų kolegiją Peterburge įkunijo į stačiatikiškąją. 1832 m. įkurė naujas stačiatikiškas vyskupijas: Vilniuje, Polocke, Počajove“ (B. Limanovski).

Lietuvių ir Lenkų išeivija, susirinkusi ypač Prancuzijoje¹⁾ prisidėjo prie karbonarų sąjungmės, įkurė

1) Paryžiuje Kovo mėn. 1832 m. įkurta draugystė iš Lietuvos ir Ukrainos išeivijos, prie tos draugystės prigulėjo Ad. Mickevičius. E. Slovackis ir k. iš tremti veikėjai, jos spalva buvo daugiaus mokslinė, negu politikiška, nors Lietuvos ir Rusijos sukilimo sukaktyvių dienų parengė iškilmingą paminėjimą Kovo 25 d. 1832 m. Alex. Vernickis rašo, jog iš 126 tos draugystės sąnarių beveik pusė užsitaravo tautai ar tai atžvilgiu literatūros, dailos, meno, muzikos, ar abelnai kultūros atžvilgiu. Ten Mickevičius, kurs buvo veikliausiu dr-tės sąnariu, ir Slovackis susitikdavo su lelevelistais ir su Karbonarais. L. Chodzko buvo dr-tės sekretorium, o skaičiuje sąnarių buvo: Lelevelis, V. Petkevičius, H. Dmochowski, M. Chodzko, St. Wórcell, M. Vollovyčius ir k. Lelevelio mokinis Niemcevičius pritarė republikoniškoms ir socialistiškoms savo mokytojo pažvalgomis. Didelis saint-simonistiškas judėjimas, kurs tuomet žadino gyvą užsiinteresavimą rateliuose prancuzinės intelligen-

ten Demokratų draugystę ir, laukdami visuotinos Europoje revoliucijos, rengė ant pavasario 1833 m. partizantišką Lenkijos sukilimą. Rods partizantai bandė, bet bandymas nenusisekė ir partizantiška kova, vasaros metu, tapo atšaukta. Ar tas aidu atsiliepė Lietuvoje? “Apie atsitikimus Lietuvoje mažiausiai turime žinių. Iširašė tautos atmintin tiktai vardas Mikolo Vollovyčiaus, vieno iš Vilniaus Spinduliečių. Revoliucijoje 1830 m. jis išeivijoje tapo karbonaru, įėjo Demokratų draugystėn ir kovojo kaipo revoliucionierius. Turėjo 24 m. amžiaus, buvo beveik vienmetis su Zaviša. Atvykęs Lietuvon, savame kaime Čunduose, netolimais nuo Slanimo, ginklavo valsčionius, kurių širdis savo elgimusi jau seniau buvo savėsi patraukęs. Denuncijuotas per tikrą savo dėdę, pasislėpė sąsiedijos giriose, bet ten susirgo ir sergantis pateko nelaisvėn. Mirė karžygiškai po kartuvėms Gartine“. (B. Limanovski).

Karbonarai svajojo, kad įstengs sukeldinti liaudies karę be propagandos išanksto, be prisirengimų prie to.

Agaton Giller užtiko daugelį valsčionių ir k. Sibėrijoj (Opisanie Zabajkalskiej krainy w Syberyi). Paminėjis iš Vollovyčiaus bylos Lietuvoje: Theodorą Saičuką, Mikalojų Firetką Joną, Marcinkevičių, Jokubą Panasčuką. Dar reikia paminėti Maksimilijoną Gavrylenką, valsčionį iš Minsko gubernijos, 1831 m. pabėgo iš maskolių kaciumenės į Lenkų eiles ir potam Bialkovskio tunte dalyvavo partizantiškame išsirengime 1833 m.

“Lietuvoje ypatingai budeliškus gabumus jau tuomet apreiškė Gartino gubernatorius Mikolas Muravjev. Su budelišku cinizmu jis pats apipasakoja apie savo veiklumą savuose “atminimuose“ (“Русская Старина“, o lenkiškai perspausdinti 1883 m. Krokuvos “Przegląd Polski“; Pam. hr. M. Murawiewa, Kraków 1896 m.). Jis tai pakorė Gartine Mikolą Vollovyčių, poną iš Volkovysko pavieto²⁾. Jis taip-gi pusė Gartino ir Baltstogės kancelarijos išgujo į kariumenę į prastų kareivių eiles. Kas stambiai neatsipirko piningais, tam konfis-

tijos, negalėjo nepadaryti įtekmės ir ant jo. Vakarinėse sueigose pas jį tankiai budavo: Bagdonas Janskis, kurs dar neseniai tame judėjime veikliai dalyvavo, Worcellis, L. Rettel, kurie buvo taip-gi išpažintojais saint-simonizmo. Tuose susiejimuose buvo vedama karšti ginčai ir viešpatavo drutas revoliucijiškas upas. B. Zaleskis lapkričio 3 d. rašydamas pas Nabeliaką apie minėtus susiejimus, šaukia: “Lenkija, kelsi iš numirusiųjų, bet per liaudis, ant griuvėsių visų sostų ir visų feodališkų įstaigų“. 1833 m. drauge su Janskiu Mickevičius apėmė vyriausią redakciją “Przegląd Polski“o“. Savuose straipsniuose jis nurodė, jog nuo Prancuzų Didėsės Revoliucijos Europoje iškilo dvi dideli paritiji: rojalistų ir republikonų. Anie susilaukė sympatijos “širdyse karalių šitie širdyse liaudies visoj Europoj“.

Bet neužtenka nė demokratijos vienos, kuri reikalauja tiktai politikiškos lygybės, nei republikanizmo vieno, ant kiek jis yra priešgina vienvaldiškų vyriausybių, “Respublika ir demokratija yra tai tik pirmi prirengentieji inšventinimai“. Neatbutina esti, kad jų ypatybe butų visuotina laisvė ir brolystė. Leleveliui pravedus kelią, jis idealizavo Lenkų historiškus nuotikius, matydamas juose plėtojimosi laisvės ir brolystės pažangą. (B. Limanowski).

2) “Tik pats Vollovyčius surinko bandą iš 12 žmonių Slanimo paviete ir užpuolė ant pačtos su piningais, bet ir tos nenusisekė paimti. Nepoiligam Vollovyčius su visa banda suimtas, nuteistas kariško teismo ir pakartas Gartine, sušaudytas tapo Baltsoģėje, kur daugiausiai veikė“. [Muraviev].

kavo turtus. Nedovanojo nė kaimiečiams žmonėms. Daugiau kaip penkesdešimčiai kaimiečių atėmė visą nupelnytą lobį. Kaimiečiams, miesčioniams ir smulkiems dvarininkams (zagrodowa šlachta) lygiai darė šerengą per lazdas; Administratyviniu keliu daugelį ypatų be teismo išvarė Siberijon ar Rosijos gilumon. Prie tokių aukų skaičiaus padauginimo žymiai prisidėjo emissaras Šymanskis, netikusi figura, kaip rodos, greičiau—šaldras, negu šnipas. Muravjev apie jį sako. “Buvo jis vienu iš svarbesnių agentų lenkų propagandos. Gimė Gartine ir ten išauklėtas, turėjo susinesimus veik su visais labjusiai su katalikų kuningija ir su mokiniais svietiškų mokyklų esančių tuomet prie katalikiškų klioštorių. Dešimtį dienų tuomet praleido Gartine; naktimis bažnyčiose saikino mokinius, kuriuos rengė į visuotiną maištą; rinko kruvon kuningus ir advokatus anuometinių teismų, steigė visokius politikiškus ratelius, ypač su moterų pagelba, taip pačiame Gartine, kaip ir dvaruose; norėjo mane užmušti miesto sodne, bet pagaliaus tapo suimtas su kinžalu, parengtu dėl manęs, ir su pištalietu, su kuriuom tykojo ant manęs pas tiltą, kada aš turėjau važiuoti į Vilnių. Turėjo santikius su laikančiu pensiją Fižonu, kurio vaikai 1863 m. buvo įmaišyti maištan...” Šymanskis tiek daug pasakoja kn. Dolgorukovui apie snokalbius tarp išėivijos, kad liepta jį atsiųsti Peterburgan, kur jį kvotė kniazius Černišev ir policijos viršininkas gr. Benkendorff. Ten mokėjo taip reiškiau būdu išdėti savo pranešimus, kad duota jam piningų kelionei į Paryžių ir gyvenimui tenai, kaipo tarnaujančiam šnipui. Vienok kaip tik tas šaldras išvažiavo į užsienį jame nubudo avanturiškas upas, ir kelionėje parašė kn. Černiševui apšmeižiantį laišką” (“Przegląd Polski”, rugpjutyje 1883). Cariški apginėjai, maskoliški patrijotai, tyčiodamiesi iš Lenkų ir Lietuvių negandos, abiems tų dviejų tautų budeliams pastatė paminklus: Paškevyčiui Varšavoje, o Muravjevui Vilniuje. Vertingi atstovai cariško viešpatavimo!

Tarp išėivijos įvyko nepasitenkinimas karbonarais, kurie geidė sukoncentruoti visą Europą. Už tai Mazzini proponavo įkurti Šveicarijoje federališką tautų susivienijimą, ant savitarpinės lygybės pagrindo. Ir taip balandžio 12 d. 1834 m. gimė “Jaunoji Europa”—visų tautų republikoniška konfederacija. Kaipo dalys tos organizacijos gangreit atsirado “Jaunoji Italija”, kurios sąnarių darbui pasidėkojant Mickevičius gavo Lozannos universitatėje profesoriaus katedrą, “Jaunoji Vokietija”, “Jaunoji Šveicarija” ir “Jaunoji Lenkija”.

“Jaunoji Lenkija” ketino visą veikmę nukreipti linkui išliuosavimo Lenkijos, kur visi tur buti liuosi ir vienintėliu valdytoju tur buti liaudis, o liaudį valdo įstatymai, sutaisomi pačios liaudies. Liaudies valdymos pagrindu yra laisvė, lygybė, brolystė. Demokratiškoji respublika buvo siekiu Jaunosios Lenkijos. 1835 m. skaitėsi 142 sąnariai jos užrubežyje. Nors čion ji men-

kai augo, tačiau liaudinė mintis atnešta tėvynėn, užmezgė judėjimą, kurio siekiu buvo išliuosavimas ir sukėsėjimas valsčionių. Labjusiai veikė tame Simas Konarskis ir Leonas Zaleskis.

“Simas Konarskis gimęs Augustavo vaivadijoje. Ir tėvas Jurgis, buchniškis storasta iš kalvyniškos šlėktos, Seinų pavieta turėjo po tėvų paveldėtą dvarą Obelica (Obelinė?). Motyna buvo iš namų Vyšniauskiutė. Į mokyklą ėjo Seinuose ir 1825 m. kaipo liuosnoris įstojo į pirmąjį pulką pėsčių šaulių Pradžioje maišto buvo jau povėliavininkų, o kampanijos laike pakilo į kapitono rangą. Atvykęs į Prancuziją išėivijon, likos pasiūstas institucion Besancone, kurs tapo židinis revolicijinių pažvalgų. Be abejonės prigulėjo prie Karbonarų sąjungos ir, kada buvo rengiamas Zaleskio išsirengimas, jis vyko į Augustaviškėčius pakeltų ten sukilimo vėliavą. “Jam rodėsi”, sako Lucyonas Siemienskis, “kad atsistojes ant šviežiai iš mūsų neprietelių kaulų supilto kapo ir, iškėlęs žibantį ginklą, tars: nebūs vergo, kurs nesudrebės dėl savo laisvės šį ženklą matydamas. Vyko kitaip: Lenkija, apsvaiginta revoliucijinių sudrebinimų, kas, kaip smagus sapnas, pasibaigė baisiu nubudimu; apkraustyta iš veikliausios jaunuomenės; sukrovinta šviežiomis žaizdomis, o ypač apkurtusi sulig gūdynės pažangos ir žmoniškumo išmėtinėjančio mums apleidimą liaudies pastarose jos imtynėse už laisvę, neatsiliepė ant šaukiančio darban pranašo balso”. Kad tapo atšauktas išsirengimas, Konarskis per Vokietiją traukė Šveicarijon. Ėjo pėsčias pelnydamas pragyvenimą žaidymu ant fleitos. Atsiradęs tarpe išguitinių ir, susivienijęs su pasirūžėliais, dalyvavo išsirengime į Siberiją. Šveicarijoje išsilavino dirbime cilindrinų ratelių laikrodėliams ir paskui Paryžiuje skaitėsi gabiausiu dziegormeistru. Tu profesija suteikė jam pelnikavimosi priemonę. priegtam, kaipo keliaujantis dziegormeistras, galėjo paslėpti nuo priešų savo kelionės tikslą. Net Vilniuje subuvo tulą laiką, kaipo dziegormeistras.

Nuo pradžios 1835 m. drauge su Jonu Čynskiu Konarskis pradėjo Paryžiuje leisti laikraštį “*Ųólnoć*”. Išliuosavimas Lenkijos per karę ir revoliuciją; išliuosavimas šiaur-rytinių tautų liaudies ir išliuosavimas žmonijos—tai, kaip skelbė redaktorai, buvo laikraščio lozungu. “*Laimė visiems*,—tai mūsų darbu pamatas—jie skelbė.—*Lenkija* ir žmonija, tai mūsų obalsis”. Užkariautose šalyse, vaitojančiose po baisesios barbarybės jungu, kur netik spausdintas, bet ir gyvas žodis uždrausta, ten pasiutimu butų atvira kovos propaganda; ten negalimu yra daigtu pažangumas laipsniškomis reformomis; ten švenčiausioji pareiga,—slapti suokalbiam; ten vienintėlė išganymo viltis,—revoliucija! Tokiose sąlygose gaišta sąjungiečiai, bet ne sąjungos. Ant kapo vieno nukankyto, gema šimtas atmonytojų. Laikraštis skelbė socialistišką pažvalgą.

(T. b.)

VISATA IR JOS GYVYBE.

Pagal prof. G. P. Servis ir kitus astronomus
surašė Ibeks.

III.

PLANETOS IR JŲ SPROGIMAI.

MUSŲ saulinė sistema, kaip jau minėjome, turi savyje aštuonias planetas ir 24 mėnulių. Klausimui, ar ant kitų planetų taipgi yra galima organizmų esmė, kaip ir ant žemės, daug kas sako "taip", daug kas sako "ne". Organizmų esmė priklauso netik nuo ten esančių sąlygų, bet ir nuo pačios planetos didumo.

Astronomų nieks turbūt nebandė užginčyti nuomonei, jog visos planetos, saulės bei žvaigždės savo esmės pradžioje susideda iš dujų, paskui pereina skyston degančion medžiagon, kuri išdegdama kietėja ir atvėsta ligi to laipsnio, kad gal susidaryt sąlygos, leidžiončios išsivystyti organizmams. Pasak Laplace'o planetos iš bepavidalinio miglyno susiformuoja į dujų žiedą, kuris paskui viduryj stengsta ir tuo būdu viduryje žiedo tuštuma pamažu užsipildo, sustengsta ir pagaliaus pavirsta degančiu skrituliu — saule. Ilgainiui tie skrituliai išdega, atvėsimas formuoja kietą paviršio plutą. Juo didesnė planeta, tuo ilgesnio reik laiko jos išdegimui ir atvėsimui. Imkime pvz. kad ir Jupiterį. Ta planeta už Žemę 1300 kartų didesnė. Žinome, kad mūsų Žemės sustingusi pluta turi vos porą šimtų anglišku mylių storio ir kad visa, kas ant tos planetos yra, gali egzistuoti aėiu tik vandeniui, esančiam pavidale jurų, ežerų, upių ir pavidale oro, arba kitaip sakant, nesustingusio mūsų planetos viršutinio sluogsnio — atmosferos. Gi Jupiterio planeta, budama taip didelė ir maž-daug penkissyk skystesnė, negu mūsų Žemė, masos, dar neatvėso ganėtinai, kad jos paviršis galėtų susiformuot į plutą, ant kurios galėtų atsirasti organiškieji gyviai. Pasigelbstint šių dienų astronomiškais žiuronais, prietaisais, ir pasiremiant įvairiais Žemės paviršio ištyrimais, astronomai pastebi, jog Jupiterio paviršis ką-tik formuojasi iš ideousių dujų debesio. Pastaruoju laiku pastebėta, kad susidaręs ant Jupiterio paviršio sustingęs sluogsnis dar plauko skysta ugnine masa ir buk iš tos priežasties ten nuolat darosi kataklizmai, sproginimai, kas sako, jog Jupiterio paviršis dar nėra tinkamu gyvių atsiradimui, kad dar reikia milijonus metų laukti, iki tos milžiniškos planetos paviršus atauš ir sustings iki reikalingo organizmų gyvybei laipsnio. Žemės paviršio ataušimas įvyko greičiau todėl, kad ji sulyginant mažytė. Sulyginimui imkime mūsų Žemės kelionių sandraugą Mėnulį; jį sudedanti masa daug kuo skiriasi nuo masos, sudedančios Žemę; jis šimtą-penkesdešimts kartų mažesnis už Žemę, atvėso daug-daug pirma, negu Žemė, kuri dar nėra sustingusi iki pat savo branduolio, dar viduje savęs turi skystą ugninę masą, dar apsuku savęs turi skystą

vandeninį sluogsnį — atmosferą, kuriame tik ir yra galima organizmų gyvasties esmė. Mėnulis, ataušęs iki pat savo branduolio, į savo masą sutraukė ir savo atmosferą, amžinai užšalo, sustingo, apmirė ir suakmenėjo į kietos geležinės šaltos medžiagos gabalą. Sulig išnykimo ant jo vandens ir sykiu atmosferos, — visaip nurodoma ir menama, bet arčiausia teisybės yra nuomonė, tvirtinanti, kad dėlei labai žemos temperatūros vandeni ir orą sugėrė sustingusi masa. Kaip ant Jupiterio dėl stokos ataušusio paviršio ir tinkamos atmosferos organiškioji gyvastis negal išsivystyti, taip ant Mėnulio dėl stokos vandens ir šildančiosios atmosferos visokia organiškioji gyvastis turėjusi išnykti.

Tuo tarpu astronomai taip tankiai kalba apie planetą Marsą, kur mano gyvuojant organiškiesiems gyviesiems, panašiai kaip ir ant Žemės. Žmogaus mintis jaučiasi, tartum, našlaitė, numesta ant tolimos nuo kitų svietų Žemės. Ji ilgisi, ji trokšta surasti visatoje panašų svarinį, su kuriuo galėtų susidraugauti, susiraminti, pasiguosti ir pasišelpiti. Ta mintis jieško kokių-nors panašios jai minties pėdsakų. Ji tiki, kad Žemė negal buti vienintėle visatoje planeta, nuo kurios gal pakilti ta neišaiškinamoji srovė — mintis ir skraidyti beribėje erdvėje... Marsas yra daug didesnis už Mėnulį, bet aštuonis kartus mažesnis už Žemę, todėl tur buti labiau už Žemę ataušęs, tik ne taip sustingęs kaip Mėnulis. Marso paviršis parodo, jog ten nėra taip didelių vandenynų kaip ant Žemės, bet jis nėra išdžiuvusia planeta kaip Mėnulis. Laikotarpiais ant abiejų Marso polių apsireiškia stori ledo klodai, kurie vienok nutirpsta vasaros laiku. Tiems ledams tirpstant vaizdesniais lieka taip vadinami "Marso kanalai", kurie tiesiose linijose tęsiasi sausžemiu, aprasoja laukus ir suteikia gyviesiems reikalingą vandenį. Bet nesigilinant į tą teoriją, pastebėjimai visgi rodo, kad Marsas, budamas mažesnis už Žemę, labiau už ją yra ataušęs, vandens ant jo daug mažiau, viršutinis jo sluogsnis — atmosfera daug retesnė už Žemės atmosferą, tai ir organiškioji gyviai, jaigu dar ten randasi, turėje prisitaikyti priesavo buvio sąlygų, ir todėl turi daug kuo skirties nuo Žemės gyvių. Tačiau dar reik tukstančių metašimčių iki ant Marso visiškai, kaip ant Mėnulio, išnyks vanduo, sugertas sustingusios masos. Kol yra vanduo, kaipo sąlyga organizmų esmės, turi buti ir gyviai; jie priversti gyventi kitokiose apystovose, menama, yra pakantresni, tobulesni ir kiltesni už Žemės gyvius ir net už jų viešpatį žmogų. Kaip ten nebutų, ar marsiečiai daugiau apie mus, negu mes apie juos, žino, ar jie taip, kaip mes jų, mūsų ilgisi ir trokšta surasti budą susinešimui su mumis, kaip mes trokštame patirti tikras žinias apie juos, ir ar taip pat, kaip ir mes, liudi, laukdami galo savo egzistencijos, — sunku ką-nors tikro sužinoti. Žinome tik tiek, kad Marsas miršta, bet dar nenumirė, išdžiūva, bet dar neišdžiūvo. Antjo paviršio matomi kanalai reikalingi vasaros metu lukų irrigacijai, spėjama, buk yra iškasti tos planetos

gyventojų, kad palaikius savo gyvastį; sakoma, kad to kio darboatlikimui reikalinga augštas intelektualis stovis, t.y. platus protinis išsivystymas tų gyvių, kurie galėjo sumanyt savo išganymui tokį būdą, kaip minimi kanalai, ir tą savo sumanymą surealizuoti, kam reikalinga labiau išvysta mašinerija ir technika, negu kad turime ant Žemės, tačiau tie sumanūs marsiečiai gal mumis visai nesiinteresuoja, kad neduoda mums apie save jokios žinios, o gal ir mes jų nesuprantame...

Lajbauriai savo didumu ir medžiagos tirštumu panaši į mūsų Žemę planeta Venus, turinti savo kelią tarp Žemės ir Marso. Gyviai ant Venuso turi būti panašiausi į Žemės gyvius, tik, menama, stambesni ir pavidalai įvairesni. Bet kaip apie Marso, taip ir apie Venuso gyventojus maža ką tikro žmogaus mintis pasakyt tegali. Pagaliaus ne planetų apgyvendinimo klausimas šičia apkalbama, vien pačios planetos.

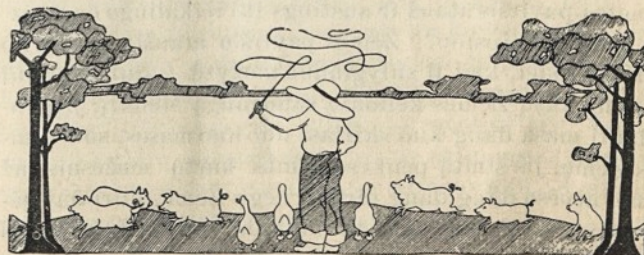
Jų Saulės valstybėje, kaip sakėme, yra 8 su 24 mėnulisais, kurie prisiglaudę prie tų planetų, kaip satelitai, sykiu su jomis keliauja, bekeliaudami dar ir apie pačias planetas, prie kurių katras yra arčiausiai. Astronomų tikrinama, kad Saulės šeimynoje buta ne aštuonių, bet devynių, o gal ir daugiau, planetų. Ypač tvirtinama, kad ta devintoji planeta turėjusi savo vietą tarp Marso ir Jupiterio, atstume 3 milijonų anglišku mylių nuo Žemės. Tą planetą turėjusi patikti nelaimė ir atsitikusi ant jos baisi katastrofa sudraskiusi ją į šmotus. Kitos planetos taipgi turėjusios pergyventi savo nelaimės, bet ažuot subirti į dulkes, jos tik iš savo atskalu pagimdžiusios mėnulių, o Saturnas-gi net visą apsupantį jį žiedą ar vainiką, kuris turbut susideda iš viso nesuskaitomo skaičiaus nuotrupų, skrendančių apsuku Saturno planetą. Subirusi į smulkias skeveldas planeta pasiliko erdvėje tik kaip nudien žinomi *asteroidai*, kurių priskaitoma keliosdešimtys milijonų; tie subirusios planetos šmoteliai pasiliko sąryšyje su visuotinu slėgimo centru ir, apsirinkę sau kitą kelią, apibriežia savo ratą apsuku Saulės. Kai-kada tos skeveldos praranda savo lygsvarą slėgimo centro sąryšyje ir, patekusios ar į vieną planetos pritraukimo spėkos srovę ar į kitą, su dideliu smarkumu krinta ant planetų bei skrenda linkui Saulės. Tie asteroidai, bekrisdami ant Žemės, žymiai padidino jos didumą. Astronomai neprieštariauja nuomonei, kad Mėnulis yra tik atskala Žemės, kad jis atsirado pasidarius ant Žemės didelei katastrofai, ir kad iš tos priežasties dalis ištirpusios medžiagos nuo Žemės atsiskyrusi pradėjo keliauti aplink Žemę, laipsniškai pamažu atsitolindama nuo jos. Žemės kelionių sankeliauninkas Mėnulis, tolygiai ir kitų planetų mėnuliai paliudija, kad sprogimai planetų nesykį jau yra buvę.

Nukritusių ant Žemės meteorų medžiaga susideda iš geležies, nikelio ir tulo nuošimčio smulkių diamentų. Prof. Suess prirodo, kad suirusioji planeta turėjusi susidėti ypačiai iš geležies ir nikelio, kaip ir žemesnieji

Žemės sluogsniai, ir iš maišytos su siliconu magnetezijos, kaip ir viršutinis Žemės plutos sluogsnis. Bet meteoruose nei pėdsako nerandama alumino, kuo taip turtiniga Žemės pluta. Tas pats profesorius Suess, tyrinėdamas Kimberley'oje diamentų nuogulas, priena prie išvedimo, kad tai yra liukai arba krateriai, kuriais kadaisia iš Žemės veržesi sprogusieji ugniniai garai. Saulės plėtmų šviesos spektralinė analiza parodo taip pat turinti savyje didelį procentą geležies, nikelio ir titanium, todėl tie pastebiami ant Saulės plėtmai nėra kas kita, kaip tik spragos arba skylės, kuriomis iš Saulės vidaus išsiveržė sprogusios degančios dujos. Tuose krateriuose ant Saulės ir-gi randasi nuogulos tų pačių išnaugių bei medžiagos iš ko susityvėrusios ataušusių planetų plutos, o tas parodo, kad ir pati Saulė išdega ir stengsta.

Visi astronomai sutinka su nuomone, kad meteorai yra dalelėmis suirusios planetos. Bet ar jinai subiro, atsitikus susidurimui su kita planeta, ar pirma ataušo sušalo iki to laipsnio, kad pati suiro, — sunku pasakyti. Tačiau, ar šiaip ar kitaip būtų, vistiek negalima įsitikinti, kad mūsų saulinė valstybė yra amžina ir neperkeičiama. Tokiai daugybei paliudijimų esant apie atsitikusią visatoje katastrofą, būtinai prisičina tikėti, jog su panašia katastrofa anksčiau ar vėliau prisieis ir žemiečiams susitikti. Jaigu to išvengtume, tai žinome, kad planetos, kaip ir visakas gamtoje, sensta, ataušta, stingsta ir miršta neturialiu myriu, t.y. iš priežasties sušalimo iki to laipsnio, kad pabjra vėl į dulkes dujų, kad tvirti naujus ugninius gumulus, formuoties į naujas saules ir ilgainiui atvėstant virsti vėl naujomis planetomis.

Visatoje nėra rubežių, nėra pradžios ir galo. Pradžia vieno apsireiškimo yra tik pasekmė buvusios mirties. Nėra pradžios ir galo gyvybei, yra tik medžiagos persikeitimas iš vieno pavidalo kitan. Judėjime nieks nėra amžinu apraišku, nes be keitimosi nebutų judėjimo, o be judėjimo nebutų šilumos, o be šilumos nebutų spėkos, pagimdančios judėjimą; be to viso nebutų medžiagos ir gyvybės. Visa, kas pasensta, — miršta, kad duoti progą gimti naujam ir taip be pabaigos yra.

K. Vairas.

Revoliucijos atbalsiai.

[užbaiga]

Rusai, ypatingai kaimiečiai, — tai realistai, praktiškai žmonės. Jie žiuri į faktus, jie remiasi reališkumu. Dalykai, kurių jie trokšta, yra išskirtinai praktiški, naudingi ir reikalingi. Kitaip sakant, jie trokšta praktiškai-techniško dalykų pažinimo, jie geidžia skaitymo, rašymo ir, pagaliaus, augštesnių metafiziškų žinių, dvasiškų hipotezų, systemo, kurs išaiškintų jiems gyvenimo tikslą ir duotų spėką gyvenimo tikslą pasiekti. Didesnė jų dalis suranda tai krikščionybėje. Vienok inteligentija to nenori suprasti. Ji, manydama, kad liaudis yra dar kudikis sulig žinojimo, t.y. mokslo, užmiršta, ją esant sena patyrimais. Inteligentija nemato to fakto, kad kaimietis jau turi išdirbęs savo pasauležvalgą, paremtą pirmučiausiai kova už buvį. O inteligentija su savo iš Vakarų Europos skolintąja išminčia, su savo jau gatava bedievyste, su savo iš antrų rankų priimtu socializmu, su savo dogmatiškuoju materijalizmu, mįslija, kad, mėtųdama lapelius apie įvairius karštus ir karščiausius dienos klausimus, patrauks prie savęs jį, t.y. kaimietį, padarys jį savo broliu. Inteligentija žarsto liaudyje pamfletus ir brošiūras apie įvairius dalykus, paveizdan ten rasime ir tokias temas: moterų balsavimas, Didysis Laisvių Lakštas (Magna Charta Libertatum), Francuzų revoliucija, žmogžudystės užtarimas, filosofiškoji anarchija, maltuzijanizmas, valstybinė ekspropriacija, Voltaire apie krikščionybę, Jurgis ir žemės klausimas, profesorius N. apie tai, kad nėra nuosavybės, profesorius X — kad nėra dušios, profesorius Z. — kad nėra dievo ir tt. ir tt.

Kokios gi to darbo pasekmės, paklausime. 50 suviršum metų „darbo liaudžiai ir liaudyje,“ kuri dirbo inteligentija, pastatę storą sieną netik tarp inteligentijos ir liaudies, bet ta siena atskyrė liaudį nuo tikro dalykų supratimo. Ir kuomet sustojo geležinkeliai, kuomet irėdniei išėjo iš savo įstaigų, o aplinkui lakiojo ryksmas: „Caras davė mums laisvę! Darykite, ką tik norite!“ — liaudis negalėjo suprasti, ką visa tai reiškė. Ji iškėlė augštyn galvą ir dalykų stovį savotiškai sau aiškino. Socializmui prielankūs — tik ir svarstė apie kitų žmonių nuosavybę; materijalizmu pasiremiantie — dar toliau nukeliavo: svarstė klausimus sulig tiesos žudyti, vogti, gerti ir išsiliuosuoti iš visokių pančių, kokiais suriša įstatymai, nepaisant kokie jie, t. y. tie įstatymai, yra, — žmoniški, morališki, ar dieviški.

Ir štai ko, ačiu tam visam, Rosijos žmonės susilaukė-

1) Kuomet išvaikyta pirmoji valstybės duma ir konst. demokratai, buvę ikšiol visos valstybės viltis, likos atstumti nuo visoko, liaudis net pirštais nesujudino, kad ginti savo tiesas, užstoti už savo pasiuntinius.

2) Didžiausi iširimo ir demoralizacijos audra ap-lankė visą Rosiją, skersai ir išilgai.

Reikia žinoti, kad valdžia, kuomet išvaikė pirmąją dumą, pati buvo valstybės panikos laipsnyje. To žingsnio griebtasi nežiurint pasipriešinimo net tokių atžaga-reivių, kaip gen. Trepovas; tuo laiku buvo maištai kariumenėje, sumišimai ir betvarkė visoje šalyje, ir daugybė žmonių manė, kad paliuosavimas pirmosios dumos bus ženklas didžiausiam ir paskutiniam gaisrui, kuriam tur sutirpti sustyrusio autokratizmo pamatai.

Klausimas, kuom pasiremdama valdžia išvaikė pirmąją dumą? Pirmučiausia, — beveik kasdieną dumos nariai vis skirstėsi ir dalinosi į grupes ir grupeles; žinomoji kadetų partija, kurioje buvo labjausia politikoje prityrę žmonės, ir-gi negalėjo užsilaikyti čielybėje ir vienybėje; išymesnieji vadovai patis skaldė partiją, kad paskui vadovauti atskirose frakcijose; nesirado nė vieno tvirtos valios ir gilaus politikinio prityrimo žmogaus, kurs būtų galėjęs sustoti priešakyje visų tų nedisciplinuotų gaivalų ir vesti juos po viena, visiems jau aiškia politikiška vėliava. Iš antros vėl pusės — tarp rinkėjų ir išrinktųjų nebuvo nė mažiausio sąryšio.

Vienok tuom dar neužsibaigė. Kaip tik pirmoji duma tapo paliuosuota, kraštutinės kairiosios partijos apskelbė slaptą, bet kruviną ir žiaurią terrorą-kovą valdžiai. Šaudymai į policijos viršininkus (nuo uriadnikų iki gradonačalnikų), pasikėsinimai ant gubernatorių ir tt., tai kasdieninė laikraščių medžiaga. Mažum visa ta kova nebutų taip žiauriai išsiveržusi, jai iš valdžios pusės būtų buvus mažesnė reakcija į tuos teroristiškus apsiereiškus.

Terroristiškas judėjimas turėjo labai nedorą ir žemą įtekmę ant liaudies. Paprastas kišeninis vagišavimas, profesionališkas valkiojimos, pasikėsinimai, užpuolimai ant vieškelių ir kryžkelių, pagaliaus ir organizuoti piktadarystė — tai terroro pagimdytieji vaikai. Po priedanga „politikiško veikimo“ net ir Lietuvoje veikė įvairios ypatos, tai pavienės, tai čielais pulkais, prisidengdami revoliucionierių vardu, žudė, vogė, ardė ir draskė. Išaugo nauja rūšis piktadarių, pasivadinusiu eksproprijatoriais, bet neturinčiais nieko bendro su politikiškąja eksproprijacija; jiems gera užpulti ir nužudyti preivį dėl kelių rublių, kaip ir apvogti traukinyje keliaujančius žmones. Maža to. Ačiu toms aplinkybėms išdygo Rosijoje tokie asmens, kaip Azevas; jų paveizdą pasekė smulkesni Azev'ukai, kurių šiandieną, ir revoliucijai pasiliovos, pilna visur netik pas pačius rusus, bet ir pas kitas Rosijos rubežiuose gyvenančias tautas. Pagaliaus chuliganiškoji dvasia užnuodijo kartais ir pačius net visai ideališkus revoliucionierių atstovus, kurie už idėją nėšė savo galvas padėti. Nesykį mėtųta ir dar tebemėtoma bombos į revoliucionierių pasmerktą mirtin irėdnią, nepaisant, kad nuo to gali žuti desėtkai nekaltų moterų ir vaikų. Gana atsiminti nors pasikė-

sinimą ant P. Stolypino Peterburge, kur nekaltai žuvo keliosdešimtys žmonių. Žodžiu sakant, Rusija pateko į baisų anarchijos stovį, iš kurio nesimatė išeigos.

Viešoje opinijoje ir abelnai visuomenė daugelyje atvejų taip indiferentiškai užsilaikė, kad sunku tikėti. Bet gi ir visuomenės tylai turi būti galas, ypač Rusijoje, kur už terrorą bandė egzekucijos, imdamos 3 žmones už vieną. Vėl pasiliejo kraujas, vėl žvėriškumas apsirėškė pilnoje savo baisybėje; gana bus priminti kad ir tas baisias scenas Rygos kalėjime, kurių garsas pasiekė net dumą. Pagaliaus ne vienas ir iš mūsų jaunimo nukentėjo; pavyzdžiui, jaunas gražia sveikata žydjis Zachareviče ačiu nežmoniškoms Kauno kalėjimo torturoms persiskyrė su šiuo pasauliu. O kiek tai žuvo žmonių, apie kuriuos mes nieko nežinome. Tai tylūs kankiniai už žmonių ir idealą, kuriam pasiekti neužtekto spėkų ir nebuvo plano.

Visą šalį valdžia apsiautė karės stoviu, prie kurio apie asmens ir turto nepaliečiamybę jau nebegali būti kalbos. Žemiausieji gaujos ir valdininkų institutai jau nebevaržoma kokiais nors, bent šešėliu teisybės paremtais, įstatymais.

Pagaliaus ir iš visuomenės iškilo skaudus protesto klyksmas. Baisus dalykų stovis svarstyta ir karštai debatuota antroje dumoje, 1907 m. Bet čia pasirodė tai, ko pirma nebuvo galima tikėtis. Svarstant kruvinasis Rusijos stovis, kadetų partijos atstovai iškalbiai ir karštai šaukė priešais jį; o kada prieta prie galutinio išvedimo, kada pareikalauta iš jų, idant jie pasmerktų terrorą, taip baltąjį, kaip ir raudonąjį, t.y. ir valdžios ir ir revoliucionierių, — jie nutilo. Jie pabugo pasmerkti valdžios kartuvių politiką, nedrįso taip gi pasmerkti ir revoliucionierių kruvinąjį terrorą. Sumanė išeiti čielybėje, — nutilo. Tą jų "moralę", taip sakant, baimę, suprato revoliucijos vadai ir pasmerkė jų dviveidę taktiką. Nuo to laiko įvyksta tai, ko buvo galima tikėtis, atsižvelgus į paminėtą kadetų taktiką: jie atsisukyrė nuo savo rinkėjų, pertraukė ryšius su revoliucija. Dar pirma to nebetekę įtekmes valdančiose sferose, dabar visa partija pasijuto lyg tyruose, atskirta nuo reališko šalies gyvenimo. Viskas užmiršta, visi idealai ir kovos siekiniai paminta po kojų; pasiliko negyvas kunas.

Pažvelgę į žmonijos praeitį ir pajieškoję ten pavyzdžių, pamatome aiškiai, ko truko Rusijos revoliucijai. Francijos revoliucijoje ir gi buvo kadetams panaši partija, tankiai kalbėjusi apie tai, ko pati nežinojo; bet tos partijos milžinai—vadovai, Mirebeau, Danton, Carnot ir kiti buvo tai geležinės valios vyrai ir buvo revoliucijos pusėje. Rusijoje — kaip tik atvirkščiai: geležinės valios vyrai buvo reakcijos, t.y. valdžios pusėje; paminėtina čion, kad P. Stolypinas, kurio energija nustebina visus ir jis net priešų pusėje įgijo pagodonę. Bepigu kovoti su priešu, kurį pagodoji už jo tvirtą budą.

Kuomet susirinko pirmoji дума, visų jausta, kad

ta įstaiga neis gelbėti vaidžiai, nė gi nebandys priemais jai keliais reformuoti valdžią. Nuo tribunon girdejos garsus šauksmas: "Mes susirinkome čion žmonių išrinkti; užpakalyje mūsų stovi šimtas milijonų Rusijos gyventojų, ir mes patol čion busime, pakol neiškovosime tikros konstitucijos!" Gražus ir galingas šauksmas, tik šaukiančiųjų tarpe nebuvo geležinės valios žmogus, kuris tą šauksmą reališkai gyveniman but galėjęs įvesti. Ir kaip tik toks tvirtas žmogus atsirado priešingoje, t.y. valdžios, pusėje, P. A. Stolypinas. Šis, gindamas valdžios visai nusilpnėjusią poziciją, paėmė ant savęs visą atsakomybę už išvaikymą dumos ir suėmė į rankas valdžios vadžias. Nėra abejonės, kad tas valdžios žingsnis buvo tikrai desperatiškas ir, lyg tame lošyje visa valdžia pastatyta ant kortos: ži bus laimėta, ži bus pralaimėta. Valdžia laimėjo. Дума likos paliuosuota, o anų garsių žodžių: "užpakalyje mūsų yra šimtas milijonų Rusijos gyventojų" tas šimtas milijonų žmonių... visiškai neparėmė, savo galybės savo užuojautos neparodė.

Stolypinui užėmus premjero vietą tą pat dieną, kuomet pirmoji дума paliuosuota, valdžia sumanė paversti buvusiam dumos pirmsėdžiui Muromceviui suformuoti ministerių kabinetą, bet Muromcevo nesurasta: jis draugesu kitais nuvažiavo Viborgan.

Rusijoje nepasiliauja mėtymas bombų, ir baisios egzekucijos. Sušaukta antroji дума, kuri dar labiau valdžiai nepatiko. Permainius įstatymus sulig rinkimų, suformuota daug konservatyviškesnė trečioji дума. Ir štai reakcija pasiekė tai, ko norėjo.

Šičion bus vietoje užklausti, dėlko revoliucija puolė, o reakcija laimėjo?

Revoliucija puolė dėlto, kad ji neteko visuomenės paramos, o pačioje revoliucijoje nebuvo disciplinos ir tos vienybės, kuri turėtų jungti visus surevoliucionizuotus gaivalus ir vesti juos prie vieno tikslo, t.y. prie išliuosavimo iš po autokratiškos valdžios. Revoliucionieriai negalėjo įvesti šalyje tvarką dėlto, kad, kuomet revoliucija pasiekė savo čiuokurą, jie nemokėjo pasmerkti betvarkę. Jie negalėjo sutverti naujos ir laisvos Rusijos, nesa patį negalėjo pasiliuosuoti nuo savosios despotiškos politikiškos filosofijos, kuri ir yra laisvės negacija.

O reakcija pradėjo triumfuoti dėlto, kad, kuomet šalis paskendo anarchijos ir terrarizmo bangose, nė vienas iš revoliucijos vadovų nepasmerkė tų prasižengimų, kurių dasileista laisvės vardu ir po jo priedanga. Ir nuvargintas, įbaugintas pilietis, matydamas, kad jo savasties ir gyvasties neapsaugoja ir visiškai nebando apsaugoti vadovai, matydamas, kad pasmerktini apsirėškimai nepasmerkiama, atšalo prie revoliucijos ir atsiskė remti partija. Revoliucionieriai kovojo vardu teisybės ir laisvės, bet jie niekad nepripažino kiekvienam žmogui pilnos laisvės ir nesaikavo kiekvieno žmogaus darbų pagal teisybę. Jų teisybė buvo tiktai sulig vieno

žmonių luomų, o jų morališkumas buvo nepilnas, o tik dalis. Jų obalsis buvo "lygios tiesos visieus ir kiekvienam", o tų lygių tiesų nenorėjo pripažinti kitiems gyventojų luomams. Principas, kurį jie skelbė, buvo: "Žmogaus Teisės", o gyvenime parodė kitką; jų elgimuisi galima prilyginti kngščio Trubeckojo sulig jų išreikštą sakinį: "Jai aš pavogsiu karvę, tai yra gera; bet jai kas pavogs mano karvę, — tai negera". Ir anot to paties autoriaus, jie pradėjo nuo vagystės karvių pas turtingus žemės savininkus (agrariški sumišimai, streikai, deginimai), o užbaigė vogimu karvių pas šiaip ukininkus. Ir tokiu būdu viešojo opinija netik atšalo nuo revoliucijos, bet pasitraukė nuo jos.

Jonas Biliunas

Talentingas apysakų rašytojas, gimęs 1879 m.
mirė lapkričio 25 d. 1907 m.

Victor Hugo.

Vertė Žemės Vaikas.

Notre Dame de Paris

(Paryžiaus Švenčiausioji Panele)
ROMANAS.

(tąsa)

II. VIENUOLIS IR FILOSOFAS — DVI SKIRTINGI ESYBI.

Kuningas, kurį mergaitės matė ant bažnyčios bokšto, buvo tikrai Klodas Frolo.

Męs jau minėjome, kad jis turėjo tame bokšte savo kambarį, kur niekas nebuvo įleidžiamas. Klodas buvo papratęs užsidaryt jame bent valandą prieš saulei nusileisiant. Tą dieną, kaip ir visada, jis norėjo atrakinti duris, bet staigu išgirdo tamburino garsus. Greitai ištraukė iš spynos raktą ir netrukus buvo palei baliust radą.

Jis stovėjo rustus, mąstymuose pasinėręs. Visas Paryžius gulėjo apačioje su savo aštriai užbaigtais stogais, su gatvėmis ir pleciais, pilnais žmonių. Jis-gi visiškai nekreipė į tai atydžios ir iš visos minios tematė šokančią čigonę. Sunku būtų pasakyti, ką reiškė tas jo žiurėjimas. Sprendžiant iš jo krutančios stovylos, kuri tarpais sudrebėdavo, žiurint į rankas, atremtas į marmurą, — žiurint pagaliaus į jo apmirusią šypną, perkreipusią visą veidą, galima buvo numanyti vienas tik jo akis esant gyvas.

Čigonė šoko. Lengvutė, tarsi orinė, ji nejautė ant savęs to žvilgio, švinu gulančio ant jos galvos.

Minia spaudėsi aplink ją. Laiks nuo laiko koks tai žmogus, pasirengęs blozno rubais, nustumdavo šalin susigrudusius žmones, kad padarius daugiau vietos šokėjai, paskui utsisėsdavo kur-nors nuošaliai ir pasidėdavo sau ant kelių ožkos galvą. Klodo veidas dar labiau susiraukė. Staigu jis išsitiesė ir visu jo kunu perbėgo šurpuliai.

— Kas-gi galėtų buti tas žmogus? — ištarė jis per dantis. — Ikišiol aš matydavau ją vieną.

Paskui jis skubiai priėjo prie laiptų ir leidosi žemyn. Eidamas pro varpinyčią, jis pastebėjo, kad durys buvo atdaros, o Kvazimodo pusiau išlindęs laukan, į kažką atydžiai žiurėjo. Kuprius net nepamatė, kaip pro jo šalį praėjo jo globėjas. Jo vienintėlė akis degė: joje matėsi ir džiaugsmas ir malonė.

— Štai keista, — murmėjo Klodas. — Nejau jis taip žiuri į čigonę?

Už kelių minučių jis išėjo į plečių.

— Kur-gi čigonė? — jis paklausė pirmą, kurį pasitiko, žmogų, pamatęs, kad jos nėra.

— Nežinau, — atsakė šis. — Ji kažkur dingo. Ją pašaukė į anuos štai namus.

Vietoje čigonės laidė štukas jos draugas. Sioje va-

landoje jis dantimis kėlė kekę, ant kurios buvo priišta prie sėdynės katė.

— Dieve!—sušuko archidijakonas, kuomet komedijantas, visas apsipylęs prakaitu, rodė sunkiausią štuką,— juk tai Pjeras Grenguaras!

Rustus Klodo balsas sugadino kedės lygsvarą, ir ji drauge su kate nupuolė artimiausia stovėjusiems žiurovams ant galvų.

Tikrai tai mūsų poetos buta. Nekaip jam tebutų atsiėję, jai Klodas, pasinaudodamas abelnu sumišimu, nebutų jį nusivedęs bažnyčion.

Bažnyčioje buvo tamsu ir tuščia. Tik viena lempu- tė degė saulei nusileidžiant. Paėjus kelis žingsnius, Klodas sustojo priešais Grenguarą ir, atsirėmęs į kolon- ną, atyžčiai pažiūrėjo įnt jį.

— Paaiškink tamista, ką visa tai reiškia?—pradėjo jis rusčiai.—Kokius tamsta dėvi rubus?

— Mano tėve,—atsakė Grenguaras,—aš ir pats ge- rai žinau, kad tokie rubai visiškai nepritinka poetai ir filosofui, kokiu aš esmi. Bet spręskite jus patįs, kas man buvo bedaryti, kada mano senasis ploščius visiškai sudrisko? Noroms nenaroms aš turėjau jausties laimin- gas, kuomet man pakliuvo į rankas šis apsiaustalas. Prie to užstojo šalčiai, o už mano veikalą miestas neuž- mokėjo man nė skatiko, nesa atrado, kad jis nėra vertas atlyginimo. Tad ir buvau priverstas imties bent kokio amato, kad nestipti badu.

Klodas klausėsi jo tylėdamas. Staigu, pažiūrėjęs į Grenguarą taip, kad šis pajuto, jog kuningo akis mato jo visą sielą, paklausė:

— Labai gera—tarė.—Bet kokiu budu tamsta atsi- durei tos čigonės draugystėje?

— Labai paprastu budu,—aš jos vyras, o ji mano pati.

Vienuolis užsidegė.

— Neįau tai tiesa, nelaimingasai!—sušuko jis ir pagriebė Grenguarą už rankos.—Neįau tu dasilytėjai tos bjaurybės?

— Prisiekiu tamstai, mano tėve, kad ne,—atsakė poeta, drebedamas visais savo sąnariais.

— Tad kaip gi tu sakai, kad ji yra tavo pati?

Grenguaras turėjo papasakoti visa, kas su juo atsi- tiko bloznų šventės naktį.

— Ji nepavelija man net arti prieiti, nes ji nešio- janti tlaizmaną, užbaigė savo pasakojimą—Grenguaras.

— Ką tamsta nori tnomi pasakyti?—užklausė ku- ningas Klodas.

— Dalykas, matote, yra tame, kad čigonai ją kaž- kur radę. Ant kaklo ji nešiojasi telizmaną, su kurio pagalba atžinsianti savo tėvus ir tik su ta išlyga, jai pa- ti liks nekalta mergaitė. Štai dėlko jos rankoje pasiro- do Dievas žino iš kur štilietas, kaip tik užsimanai ją pakibinti.

Archidijakonas ėmė daugiau klausinėti Grenguarą apie čigonę.

Anot poetos žodžių Esmeralda, tai yra geras žavėjas sutvėrimas, dailus savo veideliu, bet ši tankiai gadinan- ti grimasa. Jinai — tyra ir nekalta mergelė, žiurinti į vyrus lygiai taip pat, kaip ir į moteris. Labjausia už viską ji mėgianti triukšmą, minią, šokius ir tyrą orą. Tai greičiaus bitė, o ne moteris. Dar budama kudikiu, ji apkeliavusi visą Europą, ir pagaliaus patekusi Pary- žiun. Jos atmintyje užsilikę žodžiai iš įvairių kalbų ir tarmių, iš dainų, kurios esančios taip margos, kaip ir jos rubai. Žmonės ją myli už jos linksmumą ir dailumą, už šokius ir dainas. Visame mieste ji tesibijanti dviejų ypatų: užsidarėlės Rolandos bokšte, kuri visada keikia, kuomet čigonė eina pro šolį, ir kokio tai kuningo, kurs pisada ją baisiai bara, o dar baisiau žiuri.

Dėlei pastarųjų žodžių vienuolis truputį nusiminė. Poeta visiškai užmiršo aną naktį, kada pažino savo mo- kytoją, dalyvavusį pagrobime čigonės.

Tačiau, tęsė toliaus poeta, čigonė nesibijanti nieko, nesa ji neburianti ateitį, kas but galėjęs kenkti jai mies- to valdžios akyse. Prie to su ja yra Grenguaras, jai ne kaip vyras, tai kaip draugas, ir visada gali apginti. Kas rytas jiedu, kartais skyrium, kartais ir drauge, išeina uždarbiautų, vakarais-gi grįžta namo, ir čigonė tuojaus užsidaro savo kamaraitėje drauge su ožka, kurią jis my- li lygiai taip, kaip ir ją pačią. Ji puikiai išdresuota, ir čigonė taip ją išmokino, kad ji sudeda iš raidžių žodį „Febes“.

— Febės?—atkartojo Klodas, klausėsis tų smulk- menų su dideliu atsidėjimu — Dėlko gi Febes?

— Nežinau, gal dėlto, kad čigonai abelnai garbina saulę — atsakė poeta.

— O ar tamsta esi tikras, kad tai ne vardas?

— Vardas! Keno-gi?

— Ką gi aš galiu žinoti? — atsakė vie uolis. —Bet tai man vis-gi nesuprantama.

Archidijakonas valandėlei užsimastė. Staigu, atsi- grįžęs į Grenguarą, tarė:

— Prisiekk, kad tu nepalietei ją.

— Ką, ar ožką?

— Ne, tą moteriškę.

— Mano pačią? Prisiekiu, ne! Bet, gerbiamaš mokytojau, pavelykit man pasiklausti, kas tamistai darbo sulig to dalyko?

— Baltas vienuolio veidas nukaito, kaip veidas jaunos mergaitės. Valandėlę jis patylėjo, paskui tarė, matoma, sumišęs:

— Klausyk, Grenguarai, aš tik noriu tavo gerovės, aš noriu, kad nepražutų tavo vėlė nuo kaimynystės su tąja bjaurybe, prakeikta čigone. Nelaimė ištiks tam- tą, jai jos dasilytėsi. Štai ir viskas.

— Aš tik syki buvau bebandas — atsakė Grengua- ras— ir vos išlikau gyvas..-

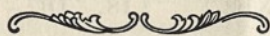
— Kaip?— sušuko archidijakonas.— Tamsta drįsai tai padaryti?

— O kitu sykiu,— tęsė poeta,— aš pažiūrėjau per spynos skilutę ir pamačiau, kad ji yra žavėjančios gražybės moteriškė ..

— Eik sau po velnių? —suriko Klodas, baisiai int jį pažiūrėjęs.

Ir, išstumęs Grenguarą laukan, pats nuėjo bažnyčios gilumon ir veikia pasislėpė tamsybėje.

(T. b.)

Bokštas.

ŠACHAI.

(Žiurėk 'L.M.' No. 29)

Žuidžiant klubuose, vietiniuose ir tarptautiniuose turnamentuose ir šiaip, kada norima iš žaistųjų partijų turėti pasimokinimą tolesniam laikui, partijų ėjimai esti užrašoma. Yra du plačiau žinomu užrašymo būdu: angliškas ir vokiškas. Angliškuoju būdu užrašant, lentos kvadratų linijos skaitoma kaip figurų linijos: Karaliaus Bokšto (KB), Karaliaus Arklio (KA), Karaliaus Oficeriaus (KO), Karaliaus (K), Damos (D), Damos Oficeriaus (DO), Damos Arklio (DA) ir Damos Bokšto (DB) linijos; kvadratai kiekvieno žaidėjo skaitliuojami nuo savęs, taipgi kur baltųjų yra aštuntas linijos kvadratas, ten juodųjų yra pirmas. Visos lentos sužymėjimas yra toks:

isəiponɹ

8D	7D	6D	5D	4D	3D	2D	1D
DB8	DA8	DO8	D8	K8	KO8	KA8	KB8
7D	6D	5D	4D	3D	2D	1D	
DB7	DA7	DO7	D7	K7	KO7	KA7	KB7
6D	5D	4D	3D	2D	1D		
DB6	DA6	DO6	D6	K6	KO6	KA6	KB6
5D	4D	3D	2D	1D			
DB5	DA5	DO5	D5	K5	KO5	KA5	KB5
4D	3D	2D	1D				
DB4	DA4	DO4	D4	K4	KO4	KA4	KB4
3D	2D	1D					
DB3	DA3	DO3	D3	K3	KO3	KA3	KB3
2D	1D						
DB2	DA2	DO2	D2	K2	KO2	KA2	KB2
1D							
DB	DA	DO	D	K	KO	KA	KB

Baltieji

Vokišku būdu žymint, tai skaitliuojama nuo baltųjų pusės; skersiniai (horizontaliai) kvadratai sužymėjama nuo baltųjų kairės į dešinę raidėmis: *a b c d e f g h*. Jaigu baltųjų pirmame ėjime bus išeita prieš karalių stovįs pėstininkas, į karaliaus linijos ketvirtąjį kvadratą, tai angliškuoju būdu tai bus pažymėta taip: P į K4, o vokišku būdu: e2—e1. Figuros paėmimas ir vokiškai ir angliškai ženklinama skersu kryžiuoku ×. Davimas šacho anglišku būdu parašoma žodžiu, arba raide *š* (anglų kalboj *ch*) o vokišku būdu ženklinama tiesiu kryžiuoku +. Keitimas karaliaus su bokštu, anglišku būdu žymint, parašoma žodžiu: "keitimas" (angliškai *castles*), o vokišku būdu ženklinama dviem 0 (00), kada keičiama karaliaus pusėje, ir trim 0 (000), kada keičiama damos pusėje. Didžiųjų figurų vardų pradinės raidės, kada einama tomis figuromis, ir vokišku būdu ženklinant yra padedama, nors tai nėra būtina, nes ir be to aišku. Ir tuo ir kitu būdu ženklinant, ėjimai viens po kitam numeruojama. Blogas ėjimas vokišku būdu pažymima ? ženklu, geras ! ženklu; anglišku būdu tai parašoma žodžiais.

Vokišku būdu lenta tad sužymėta taip:

a8	b8	c8	d8	e8	f8	g8	h8
a7	b7	c7	d7	e7	f7	g7	h7
a6	b6	c6	d6	e6	f6	g6	h6
a5	b5	c5	d5	e5	f5	g5	h5
a4	b4	c4	d4	e4	f4	g4	h4
a3	b3	c3	d3	e3	f3	g3	h3
a2	b2	c2	d2	e2	f2	g2	h2
a1	b1	c1	d1	e1	f1	g1	h1

Ėjimų žymėjimo pavyzdys--

Angliškuoju būdu:

Baltieji

Juodieji

1. P—K4
1. KA—KO3
3. KO—DO4
4. Keitimas

1. P—K4
2. DA—DO3
3. KO—DO4
4. KA—KO3

Tas pats vokišku budu žymėjant:

Baltieji	Juodieji
1. e2—e4	1. e7—e5
2. Ag1—f3	2. Ab8—c6
3. Of1—c4	3. Of8—c5
4. 00	4. Ag8—f6

Sužymėjus lentą, sustačius ant jos šachus, tą ir kitą žymėjimo būdą tuoju galima suprasti. Be lentos ir šachų pradedančiam žaisti ar nežinančiam dar žymėjimų sužymėtieji ėjimais sunku skaityti.

Kuo geriau išeiti žaidimo pradžioje ir kuo geriau apsiginti, sulig to yra daugybė teorijų. Tačiau šachų praktika su teorija nuolat kovoja. Besimokinančiam šachų žaismės pradžioje geriausia, rods, yra žaisti nesigilinant į teorijas. Žaidime apskritai patariama šie dalykai: žiūrėti, kad praradimu nepabloginus savo pozicijos, ir jieskot priešininko pozicijos silpnesniųjų vietų ir jas atakuoti. Kad davus šioki-tokį supratimą, kaip žaidžiant šachais, orientuojamos, kokie planai daroma, išrašau čia kelis šachistų klasikų partijas.

Ruy Lopez'o ir Leonardo da Cutri partija, žaistoji Madride 1575 m.

Ruy Lopez	Leonardo da Cutri.
Baltieji	Juodieji
1. e2—e4	e7—e5
2. f2—f4	d7—d6
3. Of1—c4	c7—c6
4. Ag1—f3	Oc8—g4
5. f4×e5	d6×e5
6. Oc4×f7+	Ke8×f7
7. Af3×e5+	Kf7—e8
8. Dd1×g4	Ag8—f6
9. Dg4—e6+	Dd8—e7
10. De6—c8+	De7—d8
11. Dc8×d8+	Ke8×d8
12. Se5—f7+	Pasidavė.

Jean Jaques'o Rousseau ir princo Conti partija, žaistoji Mont-Louis'e 1759 m.

J. J. Rousseau	Conti.
Baltieji	Juodieji
1. e2—e4	e7—e5
2. Ag1—f3	Ab8—c6
3. Of1—c4	Of8—c5
4. c2—c3	Dd7—e7
5. O—O	d7—d6
6. d2—d4	Oc5—b6
7. Oc1—g5	f7—f6
8. Og5—h4	g7—g5
9. Af3×g5	f6×g5
10. Dd1—h5+	Ke8—f8
11. Oh4×g5	De7—g7
12. f2—f4	e5×d4
13. f4—f5	d4×c3+
14. Kg1—h1	c3×b2
15. Oc4×g8	b2×a1D
16. f5—f6	Pasidavė.

Napoleono I ir generolo Bertrand partija, žaistoji ant Sv. Helenos salos 1820 m.

Napoleonas	Bertrand	Napoleonas	Bertrand
Baltieji	Juodieji	Baltieji	Juodieji
1. Ag1—f3	e7—e5	10. Oc4Xf7—	Ke8—d8
2. e2—e4	Ab8—c6	11. f4Xe5—	b2Xa1D
3. d2—d4	Ac6Xd4 ?	12. Of7Xg8	Oc5—e7
4. Af3Xd4	e5Xd4	13. Dd1—b3	a7—a5
5. Of1—c4	Of8—c5	14. Bf1—f8—	Oe7Xf8
6. c2—c3	Dd8—e7	15. Oc1—g5—	Of8—e7
7. O—O	De7—e5	16. Og3Xe7—	Kd8Xe7
8. f2—f4	d4Xc3—	17. Db3—f7—	Ke7—d8
9. Kg1—h1	c3Xb2	18. Df7—f8—	Matas.

Horwitz'o ir Bledov'o partija, žaistoji Berline 1837 m.

Horwitz	Bledov	Horwitz	Bledov
Baltieji	Juodieji	Baltieji	Juodieji
1. e2—e4	e7—e5	8. h2—h3	f7—f5
2. Ag1—f3	Ab8—c6	9. Oc1—g5	Ag8—f6
3. Or1—c4	Of8—c5	10. Ab1—d2	O—O
4. c2—c3	Oc5—b6	11. Af3—h4	f5×e4
5. d2—d4	Dd8—e7	12. Ad2×e4	Af6×e4 !
6. d4—d5	Ac6—d8	13. Og5×e7	Ob6Xf2—
7. Oc4—e2	d7—d6	14. Ke1—f1	Ae4—g3—

Popert'o ir Labourdonnais'o partija, žaistoji Londone 1839 m.

Popert	Labourdonnais	Popert	Labourdonnais
Baltieji	Juodieji	Baltieji	Juodieji
1. e2—e4	Ab8—c6	7. Af3Xe5 !	Og4Xd1
2. d2—d4	d7—d6	8. Ob5Xc6—	Dd8—d7
3. Ag1—f3	Oc8—g4	9. Oc6Xd7—	Ke8—d8
4. d4—d5	Ac6—e5	10. Ae5—f7—	Kd8Xd7
5. Of1—b5—	c7—c6	11. Ke1Xd1	Kd7—e8
6. d5Xc6	b6Xc6	12. Af7Xh8	Pasidavė.

Cochrane'o ir Evens'o partija (Kieseritzkio gambeta), žaistoji Londone 1341 m.

Cochrane	Evans	Cochrane	Evans
Baltieji	Juodieji	Baltieji	Juodieji
1. e2—e4	e7—e5	9. d2—d4	Of8—h6 ?
2. f2—f4	e5Xf4	10. Oc1Xf4	Oh6Xf4
3. Ag1—f3	g4—g5	11. O—O	Dd8Xh4
4. h2—h4	g5—g4	12. Bf1Xf4+	Ag8—f6
5. Af3—e5	h7—h5	13. e4—e5	d7—d5
6. Of1—c4	Bh8—h7	14. Bf4Xf6+	Kf7—g7
7. Ae5Xf7	Bh7Xf7	15. Dd—d2	Ab8—d7
8. Oc4Xf7—	Ke8Xf7	16. Dd1—h6—	Pasidavė.

Kieseritzkio ir Calvi'o partija (Kieseritzkio gambeta), žaistoji Paryžiuje 1842 m.

Kieseritzky	Calvi	Kieseritzky	Calvi.
Baltieji	Juodieji	Baltieji	Juodieji
1. e2—e4	e7—e5	19. Oe6—b3	a7—a5
2. f2—f4	e5Xf4	20. a2—a3	a5—a4
3. Ag1—f3	g7—g5	21. Ob3—a2	Oc8—b7
4. h2—h4	g5—g4	22. e4—e5	d6—d5 ?
5. Af3—e5	h7—h5	23. e5—e6	Ob7—c8
6. Of1—c4	Bh8—h7	24. Oe3—c1	Dc7—d6
7. d2—d4	d7—d6	25. e6Xf7	Kf8Xf7
8. Ae5—d3	f4—f3	26. Ac3—e4 !	Dd6—c7
9. g2—g3	c7—c6	27. Ae4—g5—	Kf7Xg8
10. Ad3—f4	Ag8—e7	28. Be1Xe7	Dc7Xe7

11. Ab1—c3	Ab8—d7	29. Bh1—e1	De7—f6
12. Ke—f2	Bh7—h8	30. Be1—e8—	Og7—f8
13. Dd1—d3	Of8—g7	31. Af4—g6	Oc8—f4 ?
14. Oc1—d2	Ke8—f8	32. Dd3Xf5	Df6Xf5
15. Ba1—e1	Dd8—b6	33. Ag6—e7—	Kg8—g7
16. Od2—e3	Db6—c7	34. Ae7Xf5—	Kg7—f6
17. Oc4—e6	b7—b5	35. Be8—e6—	Kf6Xf5
18. b2—b4	Ad7—b6	36. Oa2—b1	visvien kuo
		37. c2—c3—	Matas.

Horwitz'o ir Andersseno partija (Ofic. gambeta),
žaisioji Breslave 1848 m.

Horwitz	Anderssen	Horwitz	Anderssen
1. e2—e4	e7—e5	11. Oc1—g5	f7—f6
2. f2—f4	e5Xf4	12. e5—Xf6	g7Xf6
3. Of1—c4	Dd8—h4—	13. Af3—e5	O—O
4. Ke1—f1	Of8—c5	14. Dd1Xh5	f6Xg5—
5. d2—d4	Oc5—b6	15. Ad5—f6—	Kg8—g7
6. Ag1—f3	Dh4—e7 ?	16. Dh5Xh7—	Kg6Xf6
7. Ab1—c3	Ag8—f6	17. Ae5—g4—	Matas.
8. e4—e5	Af6—h5		Dešimtame ėjime juodieji
9. Ac3—d5	De7—d8		muša <i>en passant</i> .
10. g2—g4	f4Xg3		Šita partija labai indomi.

Steinitzo ir Mongredieno partija,
žaisioji tarpt. turnam. Londone 1862 m.

Steinitz	Mongredien	Steinitz	Mongredien
1. e2—e4	d7—d5	16. Bh2Xh7	Ad7Xe5
3. e4Xd5	Dd8Xd5	17. f4Xe5	Kg8Xh7
3. Ab1—c3	Dd5—d8	18. De2Xg4	Bf8—g8
4. d2—d4	e7—e6	19. Dg4—h5—	Kh7Xg7
5. Ag1—f3	Ag8—f6	20. Dh5—h6—	Kg7 f7
6. Of1—d3	Of8—e7	21. Dh6—h7—	Kf—e6
7. O—O	O—O	22. Dh7—h3—	Ke6—f7
8. Oc1—e3	b7—b6	23. Ba1—f1—	Kf7—e8
9. Af3—e5	Oc8—b7	24. Dh3—e6	Bg8—g7
10. f2—f4	Ab8—d7	25. Oe3—g5	Dd8—d7
11. Dd1—e2	Af6—d5	26. Cd3Xg6—	Bg7Xg6
12. Ac3Xd5	e6Xd5	27. De6Xg6—	Ke8—d8
13. Bf1—f3	f7—f5	28. Bf1—f8—	Dd7—e8
14. Bf3—h3	g7—g6	29. Dg6Xe8—	Matas.
15. g2—g4 !	f5Xg4		Anderssenas pripažino šitą partiją per gražiausią visame turnamente.

Andersseno ir Schalloppo partija,
žaisioji Berline 1864 m.

Anderssen	Schallop	Anderssen	Schallop
1. e2—e4	e7—e5	8. d2—d4 !	De5Xd4
2. f2—f4	d7—d5	9. Ab1—c3	Ag8—f6
3. Ag1—f3	d5Xe4	10. Oc1 e3	Dd4—d8
4. Af3Xe5	Of8—d6	11. O—O	h7—h6
5. Of1—c4	Od6Xe5	12. Oe3—c5	Ab8—d7
6. f4Xe5	Dd8—d4	13. De2Xe4—	Af6Xe4
7. Dd1—e2	Dd4Xe5	14. Oc4Xf7—	Matas.

Mayeto ir Zukertoto partija (ofic. gambeta),
žaisioji Berline 1868 m.

Mayet	Zukertot	Mayet	Zukertot
1. e2—e4	e7—e5	13. Ab1—c3	O—O—O
2. f2—f4	e5Xf4	14. Dd1—e2	Ad7—f6
3. Of1—c4	d7—d5	15. De2—c4	Bh8—e8
4. e4Xd5	Dd8—h4—	16. b2—b4	Af6—g4
5. Ke1—f1	Of8—d6	17. b4—b5	Ac6—d4
6. d2—d4	Og8—e7	18. h2—h4	Ad4—f5
7. Ag1—f3	Dh4—h6	19. Dc4Xf7	Af5—g3—
8. Oc4—b5—	Oc8—d7	20. Kf1—g1	Dh6—d6 !
9. Ob5Xd7—	Ab5Xd7	21. Oc1—a3	Dd6—d3
10. c2—c4	c7—c5	22. Ac3—d5	Dd3—f1—
11. d5Xc6	Ae7Xc6	23. Ba1Xf1	Ag3—e2—
12. c4—c5	Od6—c7		Matas.

Nielseno ir Fromo partija (Fromo gambeta),
žaisioji Kopenhagene 1871 m.

Nielsen	From	Nielsen	From
1. f2—f4	e7—e5	13. Bh1Xh2	Bd8Xd4
2. f4Xe5	d7—d6	14. c3Xd4	Ac6—b4—
3. e5Xd6	Of8Xdh	15. Kc2—c3	Ab4Xd3
4. Ag1—f3	Ag8—h6	16. Of1Xd3	c7—c5
5. e2—e4	Ah6—g4	17. Oc1—f4	c6Xd4—
6. Dd1—e2	Ab8—c6	18. Kc3—d2	De7—b4—
7. d2—d4	Ag4Xh2	19. Kd2—c2	Db4—e1
8. c2—c3	Od6—g3—	20. Kc2—b3	De1—d1—
9. Ke1—d1	Oc8—g4	21. Od3—c2	Og4—e6—
10. Kd1—c2	Dd8—e7		Baltieji pasiduoda.
11. De2—d3	O—O—O		Penktam ėjime geriau buvo
12. Af3Xh2	Og3Xh2		eiti baltiesiems d2—d4.

Čigorino ir Ašarino partija,
žaisioji Peterburge 1881 m.

Čigorin	Ašarin	Čigorin	Ašarin
1. e2—e4	e7—e5	10. Ac3—b5	O—O
2. Ag1—f3	Ab8—c6	11. Ab5Xc7	Oe7—d6
3. Of1—c4	A78—f6	12. Ac7Xa8	Od6Xh2—
4. d2—d4	e5Xd4	13. Kg1—h1	Oh2—d6—
5. O—O	d7—d5	14. Kh1—g1	Oc8—g4
6. e4Xd5	Af6Xd5	15. Bf1—d1	Ac6—e5
7. Oc4Xd5	Dd8—d5	16. Bd1—d3	Ac5Xf3—
8. Ab1—c3	Dd5—h5	17. g2Xf3	Dh5—h2—
9. Dd1—e2—	Of8—e7	18. Kg1—f1	Dh3—h1—

Didžiausieji pasaulėje šachistai šiandien yra vokiečiai dr. Lasker ir K. Schlechter; prieš Laskerį pasaulės čempionas buvo Tarrasch. Rusų iki šiol geriausias Čigorin. Amerikoje diždiansias šachistas yra F. J. Marshall, Monhattan Šachistų Klubo geriausias žaidėjas. Lietuvių Amerikoje rašytojui yra žinomi keletas neblogų žaidėjų. Chicagoje gerai šachais žaidžia K. Gugis, B. Balutis, K. Kasputis ir Vasiliauskas. Šio straipsnio rašytojas yra gana silpnas praktikas. Butų indomu, kad Amerikos lietuviai šachistai tarp savęs susižinotų ir kada nors padarytų savo turnamentą. Nebloga irgi butų, kad jie savo indomesnes partijas pradėtų skelbti spaudoje.

MIKAS PETRAUSKAS

IŠ MUZIKOS ISTORIJS.

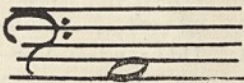
(Žiurėk "L.M." No. 29)

Kadangi muzika nuo dievų paeinanti, tai jina turi ir stebuklingą galę. Muzikai esą paklausęs ne tik tai žmonės, bet net ir negyva gamta. Kaikurios melodijos iki to laipsnio esą gaislios, kad jas dainuojančiam reikią saugoties nesudegus liepsnose jų ekspresijos. Muzika iššaukianti lietų, kuomi apsaugoja pasėlius ir augmenus nuo išdžiuvimo ant lauko, kuomi tai prašalinanti badą. Muzika galinti įvykdint tamsą, uždengt saulę nuo žmonių akių, ir daug ką kito stebuklingo muzika galinti padaryti, anot induso vaidentuvės, bandančios išreikšti nustebinančią muzikos įtekingumo pajėgą, kuri daro giliausius išpuodžius ant be galo jautrios ir išpuodingos induso sielos.

Indusų muzikos istorija nėra žinoma. Vienok sanskritų literaturoje minima muzika, kaip labai senai žinoma, ir teoretiškos žinios apie muziką tikrai yra senos.

Indusų muzikos palaipa savo pamate turi septynis balsus. Žemutinis jų palaipos balsas

lyginasi muzikiškam *La*. Tie septyni palaipos balsai vadinasi: *sa, ri, ga, ma, pa, dha, ni*. Užvardijimai reiškia laiptus, bet ne būtinai nustatytą balso augštumą.¹⁾

Indusų muzikos žemutinis palaipos balsas.

Indusų muzikos palaipa skiriasi nuog musiškos tuomi, kad turi ketvirtalius balso; musiškojon muzikos palaipon įeina tik pusbalsiai. Bet tie balsų ketvirtaliai pas indusus tik teorijoje, o praktikoje jų nesigirdi. Teorija jų išdirbo filosofai ir balsinių arba palaipų pristatė net 1600! Praktikoje jų muzika mažai kuoskiriiasi nuo europiečių muzikos.

Indusai dainuoja bei žaidžia su didžiausiu atsidavi. mu; dainon jie įgrimsta su visa siela, jausmu ir išpuodžiais. Ant instrumentų jie žaidžia labai gražiai.

Indusų geriausias instrumentas, tai *vina*, kuri į šią pakalnę atnešusi Bramos pati Sarasvati. Vina, tai styginis instrumentas ir duoda *la* majorinį akordą²⁾. Fetiš stebisi, kodėl indusai nežino harmonios, nors tas instrumentas jiems tą nurodo. Vinos balsas malonus ir švelnus; tuo instrumentu galima žaist greitus ir zodus motyvus.

Kiti styginiai instrumentai, verti paminėjimo, ypač šie: ravanastrom,— dviejų stygų; serinda,— smuika su trimi stygomis; magudi,— panašus į gitarą. Pučiamieji instrumentai: visokios fleitos, tarp jų Krišnos fleita. Trambon—"tare", graudaus ir kurtaus balso, juomi žaidžiama laike laidotuvių. Karėse vartojamos trubos. Orkestroj su daug brazgučių, visokių barškalių ir bubinų. Indusai visame naudoja muziką: muzika pasilnkmina; muzika "pagarbina karalių"; muzika "pagarbina

dievą", vartodami ją visokiose religijinėse apeigose; muzika, tai neatskirtinas gyvenimo draugas.

Jaigu kiniečiui muzika yra mokslo dalyku, turinti doriško išauklėjimo vertę, tai indusui, prisižiūrėjus jo abelnų pažvalgų budan, iš vienos pusės muzika tarnaujanti išreiškimui fanatiškai tikėjimiškų upų; iš antros pusės yra apsvaiginimu jautriai saldžių balsų lepumais. Nei pas kinus, nei pas indusus muzika neišsivystė iki tryiausiams skaistumui to gražaus meno.

Anapus Hongo, indusų muzika panaši į kiniečių muziką, tik su priemaiša australiškos laukinės muzikos iš penkių balsų. Čia jie turi instrumentą *dere*, alligatoriaus pavidalo, panėši į gitarą. Birmanų arfa, katės pavidalo, prie uodegos ir galvos pririštos stygos. Seva salos gyventojai užlaiko penkių balsų palaipą ir jų muzikos instrumentai daugiausia barškaliniai. Iš styginių instrumentų yra smuikos pavidalo rabab, kuris yra priintas nuog arabų. Iš pučiamųjų turi fleitą ir trubą.

Arabų muzika.

Palaida vaidentuvė ir didelis narsumas pas arabą išdirbo jiems karžygių vardą ir tokiais jau juos matome žmonijos veikimo istorijos scenoje. Toj scenoj juos matome ypač nuo Mahometo laikų, kada tai minėtasai genijus suteikė arabams karžygystės įkvėpimus. Iki Mahometui arabai buvo nepastovi ir nuomadų tauta, besikilnojanti iš vietos į vietą. Tik "laimingojoj Aravijoje" jie kulturiškai buvo augščiau pakilę, bet ir ten buvo įtekmėje aigyptėnų ir fenikų; ten-gi ir muzika negalėjo išvengt svetimios įtekmės ir asimilizacijos. Besibastančių iš vietos į vietą arabų, vadinamų *bėduiniais*, t. y. "tyrų kudikiai", muzika, anot mirusio 1405 m. po Kristui rašėjo, Ibn Haldun, tvirtinimo, buvo: "dainavimas, tai vien riksmas arba klyksmas, kuriuomi skatina bėgiman savo kupranugarius". Pats Mahometas (571†632 m. po Kristui) nepritarė menui, nors pats buvo poeta. Jis uždraudė išreikšti Dievą žmogaus pavidale, o tas stabdė tapytojistę bei skaptorystę. Pas arabus plėtojosi architektura, poezija ir muzika. Išsiplėtojimui muzikos kliudė Mahometo įstatai, uždarantieji moterį hareman. Moteriškė, atskirta nuo svieto ir uždaryta hareman, nustojo to, kas vyruose pagimdo kultybę ir suteikia jiems "įkvėpimus"; tie įstatai panaikino moteriškos įtekmės ant vyro širdies galybę, kuri lenkia livizmo linkui, o kuri tai galybė taip puikiai išreikšta žodžiais poetos Antaros: "Svajoju apie tave, kuomet prieš kardas gesina savo goduma manyje ir jo šaltos ašmenys maudosi mano kraujuje. Džiaugiuosi, kuomet susikryžiuoja kardai, blizgėdami, kaip tavo balti dantys, kada nusišiepi"... Nežiurint vienok į minėtą Mahometo netikusį sudorojimą, nustumiantį šalin muzikos svarbą, tas menas vienok išigauna ir kalifų rmuosna, kur taipgi kassyk daugiau pradedama gerbti gera muzika ir muzikininkai. Rytuose dainavime ir muzikoje sugebiasnėmis buvo maters. (Lietuvos kaimai irgi gali pasigirti didesniu moterų dainininkių skaičiu-

1) Kiseweter—"Ueber die Musik der neuen Griechen".

2) Fetiš. "Resumé philosophique de l'histoire de la musique".

mi, negu kad vyrų). Kad sutaukius tą sulig muzikos uždraudimą su dideliu arabų prie jos palinkimu, tai Korano komentatoriai paaiškino: "Mahometas turėjęs omenyje nedorą muziką. Nekalta ir dora muzika galima esą gerėties be baimės peržengimo Mahometo įstatymus".

Arabai yra linkę tvirtinti, kad muzika turi stiprią dorišką įtakę. Haru-w-al-Rašid'as dovanojo bausmę prasižengusiai numylėtinei, sujudintas dainavimu ir žaidymu ant liutnės Išakel Mašuli'o, kuri vėliaus dar gausiai už tai apdovanojė. Bogdadą paėmus, pateko pergalėtojų nelaisvėn 30000 žmonių, kuriuos išgelbėjo nuo paskirtos jiems mirties tik muzikos galybė. Pasak arabų, tai muzika nuraminanti ir laukinius gyvulius, išgydanti ligas ir, budama sąryšyje su elementais: oru, ugne, vandeniū ir žeme, apsaugojanti nuo kraštutinių temperamentų.

Meilė muzikos pas arabus išsireiškia ypač jų poezijoje, kur randame ir tokius apie muziką išsireiškimus, kaip ve: "muzika kaip pienas, saldi kaip vynas. Muzika apjaukina laukinius gyvulius ir apžavėja žmogaus širdį"*. Arabų patarlė sako: "kas nē medžioja, nē myli, nē krupsi nuo muzikos, tas ne žmogus". Sugiebus muzikininkai, anot arabų, privalo klausytojuose sukelti įvairiausių upą tam-tikroje eilėje. Pirmiausiai muzikininkas privalas klausytojų širdis pripildyt narsumu ir džiaugsmu; po to laipsniškai pereidinėti prie malonių ir melodiškų balsų; toliaus raginti prie šokių ir galiaus užliuliuoti klausytojus symphonijomis, taip kad sumigtų. Pastaroji rodyklė Rytuose labai augštai apvertinama, kadangi didelė ten kaitra abelnai silpnina žmogaus kūną ir didina miego reikalingumą.

Kokia pas arabus pagarba suteikiama muzikai, tai matyti kad ir iš jų galvočių išsireiškimu: "per muziką įvesta ekstazon siela stengiasi pasiekti augštesnę galybę, susiliet su tyriausiu pasauliu; net ir suteptos žemiškomis nuodēmėmis dvasios su muzikos pagelba pakeliamos prie vertingumo susivienyti su skaisčiomis dangaus buitimis, stovinčiomis prie sosto visagalio".

Arabų muzika pradėjo teoretiškai išsivystyti nuo laikų nuveikimo Persijos per Omarą, t.y. nuo 636 m. po Kristui. Tais laikais arabai buvo labai tamsūs ir

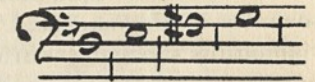
buk net valgę surasta Persijoje kamparą, kuri persai vartojo prie liejimo žvakių. Pats Omaras nuo savo vedamos gaujos supratimu nesiskyrė, nes dalydamas karišką grobį, pjaustė į sklypus ir divoną, ant kurio buvo išsiutas rojų atvaizdinantis paveikslas. Tačiau arabai greit apsišvietė ir daug kame pralenkė pačius persus.

Persija buvusi turtinga dainininkais, kurių balsas "priimnesnis ir malonesnis ir už lakštingalės balsą". Gi muziką persais visuomet laikė brangiausiu dalyku gyvenime. Tai liudija britiškame muzejuje esančiame rankraštyje sakiny: "ko liudi sunau? Nesielvartauk; tu gausi keturis daigtus, paveldėjimas kurių lyginasi viešpatavimui ant Irano. Vieton pražudyto arkho tu gausi du, o jų vardai *šebdie* (bėras) ir *halgiun* (sartas). Jaigu pagedo nagai tavo mylimojo arfisto, tai tu gausi du arfistu, su kuriais nieks nesusilygis; jų vardai *Barbud* ir *Nakiza*. Dar dovanų gausi tapytoją ir mergele, vardu *širin*, jos skaistumas užtemdys saulę".

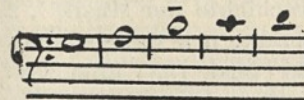
Arabai, įgavę apsišvietimą nuo persų, priėmė nuo jų ir muziką. Kaip rašo Ibn Haldum, "arabai visame švietėsi persų įtekmėje. Bogdadas tuomet buvo centru geros muzikos ir bogdadiškas giedalas iki šių (t.y. XIV metašimčio po Kr.) laikų suteikia gerai draugystei malonumą".

Arabų mokslinčiai savąją muziką tobulino. Arabiškai-persiškios muzikos teorija labai keista, bet kaikiuriais atžvilgiais įdomios sistemos, kuri panėši senajai graikų muzikos sistemai.

Muzikos palaipa arba gamma persų teorijoje susideda iš tetrachordo: *re, mi, fa*, *sol* ir pentachordo: *sol, la, ti, do, re*.

Tetrachordas arba kekiras, keturiu balsu diatoniška palaipa

Jų arabiškai-persiški teoretikai, matoma, už pamatinį toniką laikė balsą *sol*, kuris tai prie mažosios septimos (septinto palaipos balso) *do* bus visai teisingu ir toji palaipa tampa *Sol mai*, nors ir prasideda iš *re* balso, kuris šiame atvėjuje lošia dominantos rolę, t. y. penkto nuo pamatinio palaipos balso. Suvienijus totrochordus vienan grundinan, gauname kvintų ratas:

Tetrachorda didžiųjų palaipų

Sol majeure

Fa majeure

1] Gydytojas Avizenna, gyvenęs XI amž. po Kr., pataria gydyti su pagelba muzikos kaip dvasiškas, taip ir kuniškas ligas.

Mūsų dienų medicinos mokslas, tai patvirtindamas, bando su muzikos pagelba gydyti protiškai sergančius ligonius.

Arabiškai-persiškoji oktava padalinta į septyniolika dalių¹⁾.

Plotis visos muzikos neperžengia keturių dešimčių balsų.

Balsai pažymėti skaitlinėmis, skaitlinių vardais arba raidėmis.

Vėlyvesniais laikais Persijoje pasiplatino nauja muzikos sistema iš dvylikos pusbalsių oktavoje²⁾; taigi dabar jų oktava analogiška europiečių oktavai.

Bekombinuodami įvairiu būdu tuos septyniolika palaipos balsų, išdirbo daugybę balsinių. Kitos balsinės primena europiečių palaipas, antai: „Neva“, panaši į mineur'o arba į mažąją palaipą, žemyn sluogiančią. Vėl-gi „Ušak“, kaip ir didžioji palaipa, prasideda iš penkto laipto, t. y. kaip viduramžių europiečių muzikos miksolodiška palaipa.— Su supainiotu mokslu apie įvairias balsines, arabiškai-persiška teorija turi labai sustenotą ritmiką sistemą sąryšyje su eilių ritmika. Mokslas apie ritmą šiek tiek primena mensuralinę teoriją, pradėjusią Europoje plėtoties XII amžiuje po Kristui³⁾.

Arabiškai-persiškoj teorijoje buta supratimo apie intervalus arba atokumus, konsonansus ir dissonansus. Pilnais konsonansais rokuota oktava, kvinta ir kvarta; tolimesniai konsonansais rokuota didėsės ir mažosios tercios ir-gi sekstos. H. Reiman sako, kad arabai tercios ir sekstos vertę suprato anksčiau, negu kitos tautos. Supratimas apie atokumus arba intervalus, konsonansus ir dissonansus, t. y. sutariamuosius ir nesutariamuosius sąbalsius, kurie yra teorijoje, gi praktikoje pas arabus nesivartojo. Jų muzika buvo beveik pilnai vienbalsinė. Savo veikale „Geschichte der Musik“, 2 aufl., Ambros sako, jog arabai nelinkę prie daugbalsinės muzikos bei harmonios. Jis rašo (pusl. 155) apie vieną arabą, klaususį skambinima ant piano ir pasku prašusį skambintojaus, kad ans jam tą patį dalyką paskambintų atskirai kiekviena ranka, bet tik ne abiem rankomis kartu. Su Ambroso išvadžiojimais nesutinka Numanas, kuris savo veikale „Illustrirte Musikgeschichte“ Bd. I, 84, sako, kad arabų dainininkas bedainuojąs melodiją pritaria sau instrumentu, vadinamu rababa, nors tas instrumentas tik vieną balsą teduoda, panašiai kaip

1] Helmholtz'as savo knigoje „Mokslas apie klausos pajautas“ išaiškina šitą apsiškiekimą. S. pbg. 1875 p. 400—404.

2] H. Reiman kritika, kad pamatas indu su arabu muzikos nežiurint vieną ketvirtą ir in pusę balso, esąs diatoniškas. — „Katechismus der Musikgeschichte“. 2 aufl. Leipzig 1901, I Th.

3) N. A. Rimski Korsakov, rašydamas savus veikalus, ypač operas, nemažą domą dėjo in palaipu budus. Jis gi instrumento linkmei kokiai-nors palaipai nepriduodavo svarbos. Tą žinau iš ypatingo pasikalbėjimo laike mano egzamino iš instrumentacijos, kame aš jam pradėjau risti ryši kaikiuriu instrumentu su tam-tikrom palaipomis.

kulinės didysai ukas-ragas,— nelyginant vargsno punktas; bet vienok nuolatinis zurzėjimas vienos stygos buna kartais padalinamas grupetto (doppelschlag) dviejų, trijų šalimais pamatinio balso esančių gaidų. Panašiai sako taipgi ir Fetis savo „Histoire générale de musique“ T. II pus. 105.

Arabų instrumentas argul arba taip vadinama dueilita fleita, duoda vieną nesikeičiantį balsą, o antra fleita duodanti melodiją. Tokius primityviškus harmonios apsiškiekimus vargiai bus galima skirti harmoniškos muzikos eilėn. Arabų muzikoje, taip sakant, harmonios nebuvo, bet jie turi ekspresiją, nepaprastą atjautimą. Jų teoretikai labai atydziai ir smulkmeniškai nurodo ir duoda įvairius patarimus, kaip išreikšt muzikoje jausmą ir įvairiausių dvasišką upa. Anot jų sanprotavimų, kiekviena palaipa turinti savąjį tam-tikrą būdą, taigi ir kompozitorius reikalaująs pasirinkt balsinę melodiją, kad būtų atsakančiausia eilėms, su kuriom norima sujungti muzikališkos palaipos balsai.

Arabų melodijos, užrašytos europiečių, pilnosupratimo apie muziką neduoda; tas dėlto, kad mūsų muzikos rašyba nevalioja, kaip reikia, gerai pažymėti melodijų, nei-gi visi instrumentai dėl kaikiurių balsų, kurie arabų jaučiami ir tik jų muzikai teprieinami, neišstengia išreikšti tų melodijų. Kad pažinus ir supratus arabų muziką, reikia pas juos ant vietos prisiklaustyt, kaip jie patį ją išpildo. Mums keistai skamba arabų muzikos palaipa, kuri keistai sutaisyta, bet su laiku ir gana greitai eropiečio klausai su tais keistumais apsipranta ir net pradeda pamėgt, nes tas taip išrodo, kad labai tinka prie jų gyvenimo būdo ir tokia muzika yra sąlydoj su jų visa kultūra. Arabų muziką reikia pažymėti kaipo turinčią daug fioriturų — pagražinimų ir koloraturų — sukavilų, kuomi gausiai išpuoštos arabų melodijos. Turųkų dainose irgi ne maža yra pagražiaimų. Turkiškų dainų ypatybe yra tai, kad vartojamos padidintos sekundos ir kvartos. Turųkų muzika panaši į arabų muziką. Kaip vieną, taip antroj išsireiškia laukinis karžygiškumas, hareminiai gležnumai ir fantastiškumas, išsireiškias pukiuose išsagytuose fioriturinio pagražinimo motyvo raštuose.

Muzikos vartonė pas arabus gana plati. Karžygių palydėjimui, yra kariška muzika—formoje maršo. Šaukimams iš augštų minaretų maldon — formoje giesmės, kuri daro keistą išpudį, o anot turistų pasokojimų, buk labai mažonų. Sielvartingai liudna ir monotoniška muzika ir giedojimai buna per laidotuves. Darbininkai prie darbo ir dainuoja; ypač dainuojama pumpuojant vandenį, kad geriau reguliavus visų vienvalinius judėjimus, pagal dainos ritmą. Pas rusus prie sunkių darbų dainuojama „dubinuška“, — tas dainavimas turi savo pradžią net iš Aigipto ir Maskolijon perėjo rasi su toterių užplaukimu.

(T. b.)

Šis bei Tas iš Chronikos.

MILIJONAI DOLERIŲ UŽ MOTERŲ GĖDĄ.

Žuvęs su "Titaniku" garsusis Anglijos žurnalistas W. T. Stead keliolika metų atgal išleido kninę antgalviu "Jai Kristus ateitų Chicagon". Toje kningoje jis Chicago nupiešė tokiomis tamsiomis spalvomis, kokios tam miestui ir pridera. Štai Londono "Review of Reviews" rašo apie Chicago pagal Archibald J. Allen'o straipsnį, tilpusį laikraštyje "Church Quarterly Review". Pagal raportą komisijos, kurią paskyrė Chicago majoras ir miesto taryba, — Chicago yra pragaras ir štai dėlko:

"Komisija praneša, kad prostitucija Chicagoje yra stačiai "biznis", kontroliuojamas vyrų ir atnešas kas metai apie 15 milijonų dolerių pelno. Anot komisijos, Chicagoje yra arti 5 tukstančiai profesionalių prostitučių. Policija 1910 m. buvo susekus 192 namus su tuo "bizniu", kuriuose buvo 2343 tam tikslui pavesti kambariai; be to hoteliai laikė 4555 kambarius, skiriamus paleistuvystei. Minėtoji komisija prie to skaičiaus namų pridėjo dar 500, kuriuos pati susekė.

Tarp kitko komisija pastebėjo, kad prostitučių eiles papildo ir padaugina menkai apmokamos merginos — darbininkės, ypatingai tarnaujančios krautuvėse; jų nieks negina ir niekas neglobi. Apskritai imant, Chicagoje mergina negali pragyventi be \$8.00 savaitėje, o aplamas merginų uždarbis (nerokuojant to, kas yra atitraukiama iš algos už klaidas, pasivėlinimą į darbą ir t. t.), — tai tarp 6 ir 7 dol. savaitėje. Ypatingai prie paleistuvystės stumia didieji "departament stores".

Ištikrųjų ar netinka čia žodžiai: "Chicago is hell!" (Chicago yra pragaras) miestui, kuriame vyrai sumoka arti 15 milijonų dol. į metus, sunaikindami doriškai ir kuniškai 5 tukstančius moterų!

V. K. R.

LIETUVIŲ VARDAI.

P. A. Ruk-as iš Philadelphijos mums rašo: "Šiuo metu kartu, kuomet mūsų tauta bunda, ypačiai Amerikoje, susipratėliai, geriau pažinę teisybę, atmeta šalin kas melagingo, o su tuo ir katalikų bažnyčios papročius. Kyla klausimas vardų dėlei. Kadangi krikščioniški vardai, kurių reikšmė ne visiems suprantama, tankiai yra priešingi susipratėlių norams, tai daugelis nemato reikalo svetimais vardais užvardinti savo vaikus. Gi lietuviškieji tautiškieji vardai mažai kam iš mūsų yra žinomi, o jaigu kurie žinomi, tai tik tie, kurie istorijoje yra užrašyti, kaip vardai atsižymėjusių ypatų. Manau, kad lietuvių tauta nebuvo taip bėdina vardais, kaip šiandien daugeliui rodosi. Ar nebutų gera, kad koks kalendarius ar kungelė tam tikslui išleidus, kame tilptų platesnis apie lietuviškus vardus paaiškinimas?"

Daugelis krikščioniškų vardų priimta nuo žydų, (o kaikurie per žydus nuo arabų bei fenikų), nuo Graikų ir Latinų, kaikurie yra grynai lenkiškos ar slaviškos kilmės vardais. Žinoma, kad daugelis, nepažinodami kalbų, ypač tų tautų kalbos, iš kurių daugiausia imami, arba, teisingiaus sakant, paimti ir supopularizuoti užvardijimai, butent kaipo krikščioniški vardai, tai tokie žmonės ir negali žinot, ką reiškia tokie vardai kaip ve: Agatha — graikiškai reiškia: doroji ar geroji = Gerutė; Hanna — fenikų kalboje reiškia: malonės pilna = Maloningoji; Katarina graikų kalboje reiškia Suplotnosė arba kumpanosė; Elisabetha — hebrajų *Eli* = dievas *sabelh* = aplaida, reiškia: Dievaplaida; Uršulė — latinų kalboje reiškia: Meškutė; Nikodemas — graikų kalboje reiškia: apveikiantis liaudį; Vincentas — reiškia: pergalintis; Vladislav — slavų kalboje reiškia: garbvaldis; Stanislav — luomvaldis ir t. t. ir t. t. Dėlei nežinės daugeliui rodosi, kad krikščioniški vardai reiškia kokią šventinybę, o žinoma, ypač katalikų bažnyčia tik ir stengiasi tą nesupratimą žmonėse palaikyti, nes žino, kad tik neišmanėlius galima mulkinti religijos prietarais.

Lietuviai senovėje prievardžių (pavardės) neturėjo; vardai buvo išraiška asmens ypatybės, matomų palinkimų bei ydų, kaip ir paprastai "krikščioniški" vardai, tik šie, imami iš nežinomos kalbos, nėsti pritaikomi prie asmens ypatybių ir kartris yra tiesiog apjuokimu. Žinoma, kad ir žinant "krikščioniško" vardo reiškimą, nelengva jį pritaikyt prie kudikio ypač dvasiškų ypatybių, kandangi kudikis paprastai krikštijama tuojuo po atsigimimo, kuomet jokių asmens ypatybių pastebėt nėra galima. Pas senovės lietuvių, kaip ir pas kitas tautas iki krikščionybės laikų, kudikis augdamas savo ypatybėmis išsidirbdavo sau vardą. Iš istorijoje užrašytų vardų, kaip ve: Keistutis (rasi Skaisututis), Vytautis, Augimantas, Tautvilas, Vaišvilas, Visgirda, Dagerutis, Jaunutis ir t. t. juk tik ir yra išraiškomis asmens ypatybių. Taip pat ir moteriški vardai: Dainutė, Dėvylė, Birutė, Aldonė, Dorutė, Gražutė, Gerutė — ir gi yra tik asmens ypatybių išraiškomis. Ir daugybė ypač tyrai lietuviškos pavardės yra užsilikusios tik nuo lietuviškų vardų, o tokios pavardės taipgi išreiskia šiokią ar kitokią ypatybę. Tai gi kas nori žinoti senovės lietuvių vardus, tegul peržvelgia lietuviškas nesuambrintas pavardes, o ten ras neišsemiamą šaltinį vardams. Suprantama, kad daug pavardžių, kaip leiskime: Sakalauskas, — ima savo pradžią nuo *Sakalas*, Šleževičius — nuo *Šležas*, bet galuonės "vyčius" ar "skas" yra prisegtos sulenkejant arba surusėjant tokiomis pavardėmis lietuviams. Todėl atmetus tas svetimas prielipas nuo *lietuviškų* pavardžių gauname vardus, kuriais vadinosi mūsų bočiai. Negalima nepasakyti, kad daug lietuvių tur tyrai slaviškas pavardes, o taipgi nukaltas iš krikščioniškų vardų, prikabinus prie jų minėtas galuones: "vyčius" ar "skas", kaip ve: Adomavyčius arba

Petrauskas. Bet daug lietuviškų pavardžių randame ir tarp lenkų, rusinų ir net rusų. Tas visai neįstabu, kada prisimename faktą, jog tos tautos per daug amžių gyvendamos kaimynystoje daug ką persiėmė viena nuo kitos, susimaišė ypač per susituokimus. Tiesa, nekenktų ir išleidus tam tikrą brošuraitę ar bent parašius ilgesnį straipsnį tame dalyke, ką padaryt galėtų tie, kas norėtų pašvęsti kiek laiko tyrinėjimams senų vardų.

Susipratusiems tautiečiams patartina atsiminti savo bočių vardai ir palaikyt juos savo tautoje, ažuot nesuprantamos, tankiai juokingos reikšmės, graikiškų, latiniškų ir žydiškų vardų. Užtektinai turime savo kalboj žodžių dėl išreiškimo gražių ypatybių bei pasigerėjimo, ir skolinties tam tikslui svetimos dagi nesuprantamos kalbos žodžius, išėina tikriausia nėsūmonė.

AMATAI TARP LIETUVIŲ.

Atsižvelgus į lietuvių visuomenę, beveik ją visą matome susidedančią iš vienos klasės, — iš darbininkų klasės, atmetus šalin siurbiančių ją parazitų gaują — kuningiją! Buvio sunkios sąlygos, rodos, visuomet nurodo budus, kurie leidžia tas sunkias sąlygas palengvinti. Bet tarp lietuvių kitaip dedasi. Lietuviai, gyvendami sunkiose buvio sąlygose netik Lietuvoje, bet ir Amerikoje pelnydami sau skurdų pragyvenimą sunkiausiais darbais, tų pasigelbėjimo būdų nesijieško. Kasdien matome skirtumą darbo sunkume ir uždarchyje tarp prasto darbininko ir amatninko, o bet už pasimokinimo amatų lietuviai nesiima. Žinoma, priežastis to guli lietuvių apšvietos žemume ir įsitikėjime į nesulauktiną „dievo pagelbą“, o kurie persitikrino, kad dievo pagelbos laukti, tai paikas darbas, jieško tos reikalingos pagelbos gražiose svajonėse, kurios visgi kol-kas tikrybe nelieka. O laikas bėga, jiegos mažinas, juoda, neaprupinta senatvė ateina...

Iš Chicagos vienas tautietis mums rašo: „Aš pabaičiau murininkystės mokyklą „Coyne National Trade School“, bet Chicagoje labai sunku yra prisirašyti prie unijos, tuo labiau, kad Chicagoje nėra lietuvių murininkų, o antra atsukus — Chicagos unijos darbininkai ima po 72½¢ už valandą ir labai smarkiai dirba. O iš mokyklos, nors ir praktiškos, labai sunku atlikti vienodą darbą į paskirtą laiką; mažiaus-gi imti unija neleidžia; jai-gu negali atlikti, tai visai nedirbk! Kituose miestuose, girdėjau, galima prigulėti prie unijos ir imti užmokestį, kokios esi vertas... Esmi nebejaunas ir Rosijoje tarnavau už aptiekoriaus pagelbininką, bet toji profesija man nepatiko, tai ėmiaus už išmokimo murininkystės amato... Laukiu malonaus patarimo...“

Žmogus baigęs murininkystės mokyklą, mažame mieste, be abejonės, gali tulą laiką praktikuoti, iki liks praktiškai išsilavinusiu. Mažesnėse vietose nėra dide-

lių sunkinybių pristoti unijon. Su darbu apsipratęs žmogus gali grįžti ir į didelį miestą, ir ten uždirbs daugiau, negu kaimuose.

Serantone murininkai dirba po 8 valandas ir uždirba po 50¢ ant valandos. Pradedantis dirbti toje darbo šakoje gali uždirbti ir-gi nemažiau \$3.00 į 8 valandas.

Šiaip ar taip amatninko ateitis visgi persistato skaitesnė ir malonesnė, negu paprasto kasyklų ar fabriku darbininko. Nors pradžia ir sunkoka kartais pasirodo, bet tos sunkinybės prašalinamos. Juo daugiau tautoje turėsime medžiagiškai pasiturinčių žmonių, tuo lengviau ir greičiau galima pakelti tautos apšvietą, kuri yra motina tikros laisvės ir abelnos gėrovės. Tuo keliu eidami greičiau atsieksime „dangaus karalystę ant žemės“, negu kad svajodami, o nieko pozityvinio neveikdami.

KUNINGIJOS DARBŲ VAISIAI.

Nuo Lietuvos laikraščių puslapių beveik neneina kruvinomis raidėmis užrašomos žinios apie nuolatines skerdynes bažnyčiose; ir tų skerdynių surengėjais vis yra gyvenanti Lietuvoje lenkai arba *įstautinti* lietuviai; priežastimi tų muštynių bažnyčiose yra *kalba*. Susipratę lietuviai, žinanti, jog jie savame krašte nėra ateiviais, turinčiais prisitaikyt prie vietinės tautos įstatumų, atgavę šiek-tiek liuosybės nuo caro valdžios, bando vartoti savo prigimtą kalbą. Ir už tatai daužomi ir žaidžiami net bažnyčiose!.. Tą daro lenkai!..

Nuodugniau tam prisžiūrėjus pastebama, kad tai yra kuningijos darbų vaisiai. Tai parodė aiškiai netik Joniško byla ir Vatikano (popiežiaus) atsinešimas liuk lietuviškai-lenkiško klausimo Lietuvoje, bet ir paskutinė skerdynė Roduniuje (Lydos apskr.) kur davatkų apreikiama, kad *jai-gu dekanas teis* sakyti lietuviškai pamokslą, tai ir „*mės teisime*“. Ką tas reiškia?... Už tų razbaininkų pečių stovi dekanas! Kun. dekanas Gintautas, — lietuvis išgama, — pildo popiežinę politiką ir palaiko lenkų fanatišką šovinizmą... Taip! tai kuningijos darbų vaisiai tie kraujo praliejimai bažnyčiose!

Kalbant apie tai negalima nepaminti vieno mūsų Amerikos lietuvių laikraščio pastabos sulig tos minėtos Rodunio bažnyčioje skerdynės. Laikraštis skelbiasi apginėjų skriaudžiamųjų ir spaudžiamųjų. Sako: „... Taip gi lietuviai muštų lenkus už „gražiausią“ lietuvišką kalbą, jai kur jaustųsi tvirtesniais už juos“. Ir šaukia: „Lai prasmenga toks patrijotizmas, lai gyvuoja žmoniškumas!“ — mės sakome: lai prasmenga *toks* patrijotizmo *supratimas!* lai prasmenga *toks žmoniškumas*, kurs išteisina prievartą ir *laisvės* ir *žmogaus prigimtų teisų* mindžiojimą. Nepagiriame jokių kurstymų prieš kitataučius, bet nepagiriame, tik pasmerkiame stipresnio prievartą ant silpnesnio! Lai prasmenga prievartos užtarėjai!

J. B. S.